

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної (магістерської) роботи

на тему: Удосконалення організаційного механізму управління
сільськогосподарським підприємством

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу
групи ЗЕП-23м
спеціальності 051 Економіка
Нікітіна Ю.Р.

Керівник: Рябикіна Н.І.
Рецензент: Турило А.А.

Кривий Ріг – 2024 року

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>економіки та управління бізнесом</u>
Кафедра	<u>економіки, організації та управління підприємствами</u>
Ступінь вищої освіти	<u>магістр</u>
Галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
Спеціальність	<u>051 Економіка</u>
Освітньо-професійна програма	<u>Економіка</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри ЕОУП
доктор економічних наук, професор
Шахно А.Ю.

(підпис)

«_____» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нікітіній Юлії Романівні

1. Тема роботи: Удосконалення організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством
керівник роботи Рябикіна Наталія Іванівна, к.е.н., доцент,
затвердені наказом вищого навчального закладу від «17» вересня 2024 року №849с
2. Строк подання роботи здобувачем 28 листопада 2024 року.
3. Вихідні дані до роботи: управлінська та фінансова звітність підприємств, монографії, наукові статті зарубіжних і вітчизняних учених, аналітичні журнали, нормативно-правові акти, інформація Державної служби статистики України, аналітичних, рейтингових і маркетингових агенцій, дані мережі Інтернет.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): огляд науково-методичних підходів до визначення економічної сутності та значення організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством; передумови формування та сучасні методи дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством; аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства та установа факторів впливу на процес удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка»; вибір та реалізація економіко-математичної моделі інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства в умовах виробничо-господарської

діяльності ТОВ «Дніпрянка»; економічне обґрунтування результатів реалізації моделі; розрахунок ефективності заходів, запропонованих та відображених у результатах удосконалення.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): комплексний організаційно-економічний механізм управління підприємством; елементи організаційної структури управління підприємством та його функціональні блоки; узагальнюючий показник ефективності підприємств зернопродуктового виробництва; техніко-економічні показники діяльності ТОВ «Дніпрянка» у 2019–2023 роках; фактори зміни та алгоритм факторного аналізу рентабельності ТОВ «Дніпрянка»; інтегральні показники інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Рябикіна Н.І., доцент кафедри ЕОУП		
Розділ 2	Рябикіна Н.І., доцент кафедри ЕОУП		
Розділ 3	Рябикіна Н.І., доцент кафедри ЕОУП		
Нормоконтроль	Поліщук І.Г., доцент кафедри ЕОУП		

7. Дата видачі завдання 28.08.2024.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Співбесіда зі здобувачем за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та навчальної літератури	28.08.2024	Виконано
2	Збір матеріалів до дипломної роботи	01.09.2024–10.09.2024	Виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань дипломної роботи	11.09.2024–28.09.2024	Виконано
4	Підготовка I розділу дипломної роботи та подання його консультанту	29.09.2024–10.10.2024	Виконано
5	Підготовка II розділу дипломної роботи та подання його консультанту	11.10.2024–19.10.2024	Виконано
6	Підготовка III розділу дипломної роботи та подання його керівнику	20.10.2024–21.11.2024	Виконано
7	Підготовка вступної частини та висновку	22.11.2024–27.11.2024	Виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	28.11.2024–30.11.2024	Виконано
9	Отримання відгуку керівника та рецензії	01.12.2024–07.12.2024	Виконано
10	Попередній захист роботи	23.11.2024	Виконано
11	Захист роботи в ЕК	1.12.2024	

Здобувач

Керівник роботи

Нікітіна Ю.Р.

Рябикіна Н.І.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу
здобувача Нікітіної Юлії Романівни

Тема кваліфікаційної роботи: Удосконалення організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством.

Кваліфікаційна робота виконана на 98 сторінках, містить 21 таблицю, 20 рисунків. При підготовці роботи використано 41 літературне джерело.

Мета кваліфікаційної роботи: формування пропозицій удосконалення організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством.

Завдання дослідження: виконати огляд науково-методичних підходів до визначення економічної сутності та значення організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством; визначити передумови формування та сучасні методи дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством; здійснити аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства та установити фактори впливу на процес удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка»; здійснити вибір та реалізувати економіко-математичну модель інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства в умовах виробничо-господарської діяльності ТОВ «Дніпрянка»; надати економічне обґрунтування результатів реалізації моделі; розрахувати ефективність заходів, запропонованих та відображених у результатах удосконалення.

Об'єкт дослідження: процеси та підходи до організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством.

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та практичні аспекти організації управління сільськогосподарським підприємством.

Одержаний економічний ефект (ефективність): за рахунок удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка» зможе в результаті підвищення урожайності сояшника на 0,35 ц/га отримати додаткові кошти для подальшого розвитку підприємства.

Ключові слова: ПІДПРИЄМСТВО, УПРАВЛІННЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО, ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ, ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА, МОДЕЛЮВАННЯ, ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	10
1.1. Теоретична сутність формування організаційного механізму управління підприємством.....	10
1.2. Передумови формування організаційного механізму управління підприємством	18
1.3. Сучасні методи дослідження ефективності формування організаційного механізму управління підприємством.....	22
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОЦЕСІВ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ У ТОВ «ДНІПРЯНКА».....	36
2.1. Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства.....	36
2.2. Установлення факторів впливу на процес удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка».....	61
2.3. Теоретичні засади сутності та принципи економіко-математичного моделювання удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка».....	68
Висновки до розділу 2.....	70
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ АКТИВІЗАЦІЄЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ДНІПРЯНКА».....	73
3.1. Вибір моделі оцінювання інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств	73

3.2. Реалізація економіко-математичної моделі інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства	80
3.3. Економічне обґрунтування результатів реалізації економіко-математичної моделі інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства	86
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	103

ВСТУП

Подальший розвиток ринкових відносин і механізмів регулювання діяльності підприємств потребують фундаментальних досліджень формування організаційного механізму управління підприємством в аграрному секторі економіки задля забезпечення сталого розвитку аграрної сфери. З динамічним розвитком науки і техніки перед управлінцями лежить одне завдання – розроблення такого організаційного механізму управління діяльністю підприємства, який би дозволив зберігати та зміцнювати стійку позицію підприємства на ринку, адекватно та оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та стабільно розвиватися.

В сучасних складних для української економіки умовах практично всі підприємства зіштовхуються з безліччю проблем, пов'язаних із нестабільною ситуацією у вітчизняному господарстві, яка значно поглибилася з введенням воєнного стану.

Тому важливими постають питання вдосконалення або упровадження нових механізмів управління, від ефективності яких залежатиме зростання прибутку, забезпечення високої соціальної ефективності функціонування трудового колективу, формування позитивного іміджу підприємства на ринку.

Питанням формування, вдосконалення та розвитку організаційного механізму присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних економістів. Серед вітчизняних вчених немає однозначного тлумачення змісту поняття «організаційний механізм», і, часто в економічній літературі ототожнюються поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм», «економічний механізм». З поняттям «організаційний механізм» пов'язані наукові праці таких науковців, як Ілляшенко С.М., Грузнов І.І., Габор В.С., Миронов Ю.Б. та Гавриляк О.О., Баластрик Л.О., Транченко Л.В., Гросул В.А. та інших.

Однак питання, пов'язані з формування організаційного механізму управління, методикою оцінювання його ефективності для підприємств аграрної

сфери в сучасних умовах господарювання, на нашу думку, опрацьовані недостатньо. Проблеми формування організаційного механізму управління підприємствами в аграрній сфері та невирішеність низки методологічних та прикладних питань визначають актуальність та зумовили вибір даної теми дипломної магістерської роботи.

Метою роботи є дослідження організаційного механізму управління підприємством на прикладі ТОВ «Дніпрянка» та розробка напрямів удосконалення організаційного механізму управління підприємством на перспективу.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання:

- узагальнити науково-теоретичні основи формування організаційного механізму управління підприємством;
- розглянути методи і методику дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством;
- здійснити аналіз законодавчої бази аграрного виробництва;
- оцінити сучасний стан організаційного механізму управління підприємством на прикладі ТОВ «Дніпрянка» та виявити фактори, що зумовлюють його ефективний розвиток;
- розробити та обґрунтувати пропозиції щодо перспективного розвитку організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка».

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси формування організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка».

Предметом дослідження обрано сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів щодо формування організаційного механізму управління.

Пропозиції, що містяться в роботі, спрямовані на розробку перспектив формування організаційного механізму управління підприємством ТОВ «Дніпрянка».

Для обробки емпіричної інформації використано загальнонаукові логічні прийоми аналізу і синтезу. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання сутності явищ, наукові праці вчених з питань

формування організаційного механізму управління сільськогосподарськими підприємствами.

В процесі дослідження були використані наступні методи: монографічний з метою розгляду науково-теоретичних основ формування організаційного механізму управління підприємством; абстрактно-логічний для здійснення теоретичних узагальнень і формулювання висновків; статистико-економічний для аналізу організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка»; аналізу рядів динаміки для визначення абсолютних і відносних приростів, темпів зростання показників звітної періоду часу та попередніх років діяльності; факторного аналізу (когнітивного моделювання) для визначення сили та напряму впливу факторів на переведення об'єкта управління у цільовий стан із урахуванням схожості та відмінності у впливі різних факторів на об'єкт керування; аналізу показників економічного розвитку ТОВ «Дніпрянка».

Теоретичною та методичною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних і закордонних вчених з економіки та управління, нормативна документація тощо. На основі статистичної звітності ТОВ «Дніпрянка» та споріднених з ним сільськогосподарських підприємств виконані практичні розрахунки.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Теоретична сутність формування організаційного механізму управління підприємством

В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування організаційного механізму управління, що спроможний забезпечити ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства. Поняття «механізм» в економічному словнику окреслене як «послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-яку дію, явище», або ж «система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності»[1].

Під господарським механізмом розуміють механізм, який реалізує взаємодію керуючої і керованої підсистем і представляє собою сукупність економічних методів і важелів, організаційної структури управління, форм і методів впливу на діяльність економічної системи, орієнтованих на суспільні потреби [2, 3].

Господарському механізму характерні такі системні властивості: складність ієрархічної структури; специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що виражаються у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів; цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом господарського механізму; множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових; динамічність процесів, які мають стохастичний характер, багатофункціональність.

Механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкта управління. При чому, якщо мова йде про внутрішні фактори управління підприємством, слід використовувати поняття «механізму управління

підприємством», якщо про зовнішні – «механізму взаємодії з іншими підприємствами і організаціями».

Оскільки природа внутрішніх факторів управління підприємством є різноманітною (організаційні, структурні, технічні, економічні, адміністративні, матеріальні фактори), слід виділяти певні види механізмів управління. Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Серед вітчизняних вчених немає однозначного тлумачення змісту поняття «організаційний механізм». В економічній літературі з ним часто ототожнюються поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм», «економічний механізм». Багато науковців, зокрема Ілляшенко С.М., не відокремлюють організаційний механізм від економічного, тому для всіх видів діяльності за основу часто беруть організаційно-економічний механізм [4].

Так А. Чухно [5], розглядаючи проблему розвитку економічних систем перехідного періоду, застосовує лише категорію «господарського механізму», а В. Худо, навпаки, визначає лише економічний механізм підприємницької діяльності [6]. Вчений В. С. Габор називає організаційний механізм «необхідною складовою господарського механізму», який становить систему взаємозв'язку і взаємодії форм та методів господарювання, за допомогою яких здійснюється організація та управління діяльністю підприємства та підвищується економічна ефективність його діяльності. Складовими цього механізму є ринкова структура організації виробництва, маркетингова діяльність, менеджмент, організаційно-правові норми і стандарти, інфраструктура ринку [2, с. 102].

Грузнов І.І. вивчає формування організаційного механізму і трактує його як систему організаційних, економічних, правових, управлінських і регулюючих дій, способів і процесів, які формують і впливають на порядок функціонування машинобудівних підприємств, що приведе до досягнення очікуваних економічних, соціальних, екологічних та інших результатів [7, с.15].

Миронов Ю.Б. та Гавриляк О.О. трактують поняття «організаційний механізм» як перелік певних складових елементів, які в сукупності створюють

організаційну основу певних процесів та явищ [8].

На сьогодні не існує чіткого визначення поняття «організаційний механізм управління діяльністю підприємства». Одні автори трактують його як сукупність процесів, що відбуваються в організації, другі – як етапи життєвого циклу організації, треті – як основні правила, норми, що діють у межах організації.

Деякі вчені пропонують розглядати організаційний механізм управління підприємством з точки зору здійснюваної діяльності, а саме:

- організаційний механізм конкурентоспроможності підприємства;
- організаційний механізм бюджетування;
- організаційний механізм фінансової діяльності підприємства тощо.

Подальше удосконалення та синтез наукової думки стосовно організаційного механізму відобразилось у працях Баластрик Л.О. та Транченко Л.В. [9]. Вони до складу організаційного механізму внесли такі елементи:

- структурні механізми: структуризація діяльності, організації, ринків;
- інформаційні механізми: економічної, науково-технічної, маркетингової інформації;
- механізм організації управління: стратегічне, оперативне, цільове управління; організаційно-технічний механізм: стандартизація, сертифікація, ліцензування.

Гросул В.А. розглядає «організаційний механізм» як внутрішню організацію, яка визначає порядок здійснення економічної діяльності підприємства, передбачає прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на вирішення поставлених завдань та їхню реалізацію при мінімізації сукупних ресурсів, максимізації якості кінцевого результату [10, с. 37].

Узагальнюючи все вищевикладене, організаційний механізм можна визначити як систему усіх правил і норм, які циркулюють всередині підприємства, сукупність способів поєднання і забезпечення взаємозв'язаної діяльності функціональних підрозділів підприємства з метою ефективного використання можливостей підприємства на всіх етапах своєї діяльності.

Життєздатність сучасної організації забезпечується обмінними процесами з середовищем, які ускладнюються з розвитком техніко-технологічних засобів

виробництва, посиленням в них ролі людини, вимагають зміни концепції менеджменту, орієнтації його на комплексне управління економічними і соціальними процесами [11].

Система управління організацією формує основу будь-якої соціально-економічної системи. Вона складається з таких складових:

- керуючої підсистеми, яка містить статичну, до якої належать суб'єкти управління, та динамічну, Це процеси управління: планування, організація, мотивація, аналіз, контроль, облік і т.д., які забезпечують реалізацію загальних і конкретних функцій управління, тобто є функціональними підсистемами;

- підсистеми нормативно-правового, організаційного, обліково-аналітичного, фінансового, кадрового, інформаційного та інших видів забезпечення, які повинні створювати сприятливі умови для функціонування основних підсистем управління організацією;

- механізму управління, який являє собою сукупність організаційних, економічних, соціально-психологічних та інших методів управління та визначає, зокрема, цілі, принципи, способи управління об'єктами і процесами [12].

Термін «механізм» походить від грецького *techodos* – машина та означає послідовність станів, процесів, що визначають собою певне явище, дію.

Термін «механізм управління» в науковій літературі є широко застосовуваним. Але щодо його формулювання існує багато різних точок зору. Загалом в економічній та управлінській науці «механізм» означає «внутрішню будову, систему чого-небудь»[13].

Механізм управління містить певну послідовність економічних явищ. Його складовими елементами одночасно виступають вхідні та вихідні явища, а також весь процес, який відбувається в інтервалах між ними. Механізм є природною системою, визначає необхідний взаємозв'язок, який виникає між різними економічними явищами [14].

Розрізняють два основних підходи до визначення поняття «механізм»:

- структурно-організаційний підхід, який визначає механізм як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ і процесів;

- структурно-функціональний підхід, який акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але і на його динаміці, реальному функціонуванні.

Статику механізму управління визначають суб'єкти та об'єкти управління, які складають організаційно-структурну основу механізму управління. А динаміку механізму управління визначають комплекс зв'язків і взаємодія між ними.

Механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкта управління [15, 16]. Окрім того, механізм управління як складна управлінська категорія включає цілі управління та їх кількісний аналог – критерії управління; фактори управління - елементи управління і їх зв'язки, на які здійснюється вплив для досягнення поставлених цілей; методи взаємодії на зазначені фактори управління; ресурси управління – матеріальні та фінансові ресурси, соціальний потенціал, за допомогою яких і при використанні відповідного методу управління забезпечується досягнення зазначеної мети.

Застосування структурно-організаційного підходу до визначення механізму управління дало можливість сформулювати комплексний організаційно-економічний механізм управління підприємством як відносно самостійну систему з визначеною структурою, встановленими взаємозв'язками між елементами, проаналізованими їх функціями і здатністю діяти цілеспрямовано з урахуванням їх особливостей. Це дозволяє розглядати його як результативний спосіб пізнання реальної дійсності і науково обґрунтованого впливу на процеси, які відбуваються в організації, що відповідає вимогам системного підходу [13,17].

Він є складним і системним утворенням, що органічно поєднує в собі поряд з іншими складовими елементами (механізмами) і організаційний механізм управління. Це взаємопов'язана система елементів економічного, організаційного, мотиваційного та правового впливу на процес управління підприємством (рис. 1.1).

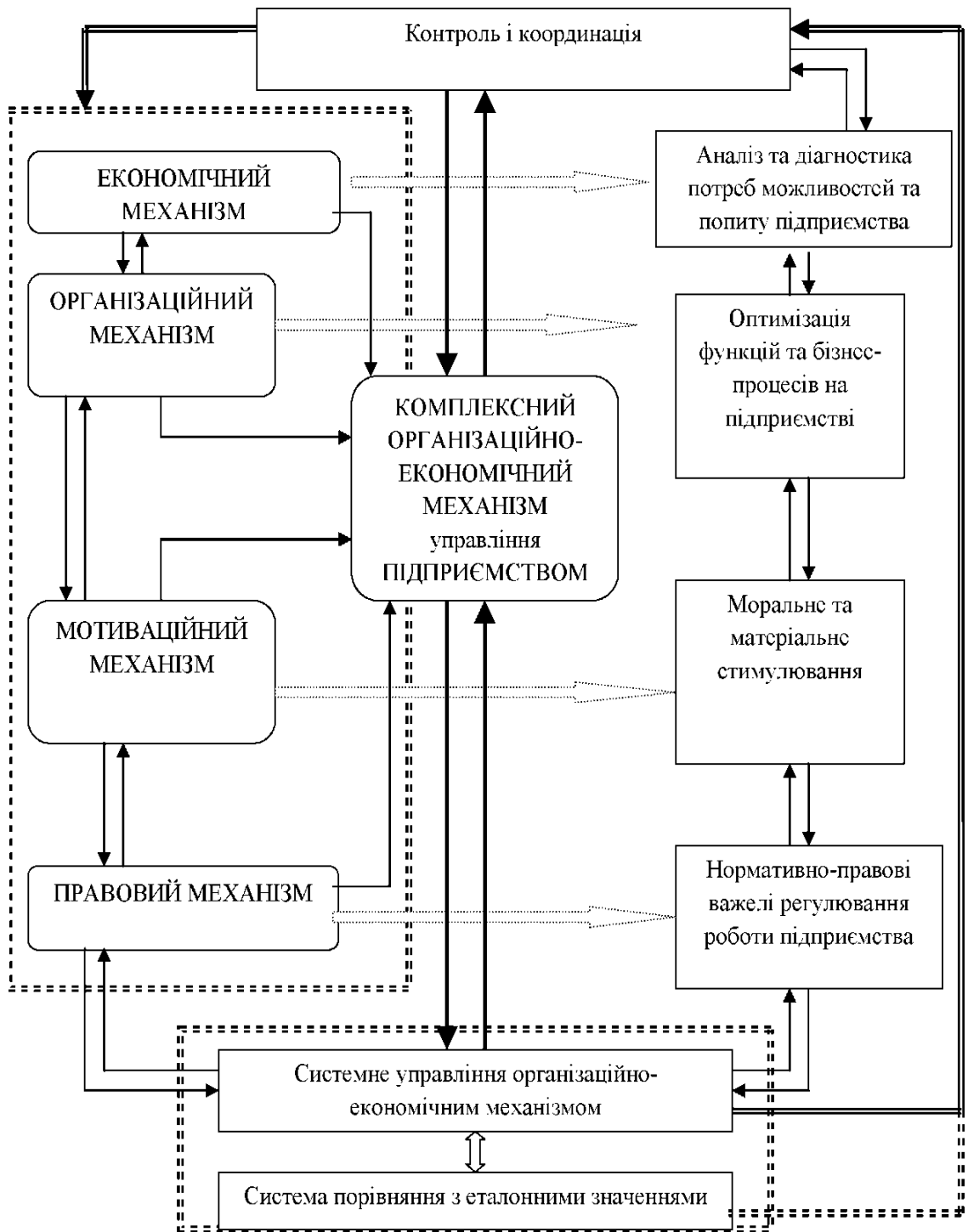

Рисунок 1.1. Комплексний організаційно-економічний механізм управління підприємством

Синхронізація основних функцій кожного з окремих механізмів управління у складі комплексного механізму сприяє створенню умов функціонування, які зможуть забезпечити максимальну ефективність і результативність управління підприємством.

До елементів комплексного організаційно-економічного механізму управління підприємством відносимо:

- економічний механізм, який включає методи планування і прогнозування, методи та інструменти управління матеріально-технічною, фінансовою, інвестиційною та інноваційною підсистемами;
- організаційний механізм з об'єктами, суб'єктами управління, їх цілями, завданнями, функціями, методами управління, організаційними структурами та результативністю їх функціонування;
- мотиваційний як сукупність командно-адміністративних і соціально-економічних стимулів, що спонукають персонал до високоефективної роботи [19]
- правовий (нормативно-правове забезпечення управління: Господарський кодекс, Кодекс законів про працю, Цивільний кодекс, Податковий кодекс, закони та постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, методичні рекомендації та інструкції) [18, 20].

Організаційний механізм управління підприємством – це сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних дій, покликаних організувати ефективну діяльність організації як відкритої виробничо-господарської і соціальної системи, що діє в умовах нестабільності зовнішнього середовища [21].

Найбільш чітко, узагальнено та послідовно організаційний механізм відображено в структурі управління, тому що в ній поєднуються всі сторони діяльності підприємства, встановлюються взаємовідносини між структурними підрозділами та працівниками апарату управління.

За допомогою організаційної структури можна вивчити та оцінити розподіл функцій та повноважень, фінансову звітність, кадрову політику, а також особливість господарської діяльності, яку здійснює підприємство [12].

Основні елементи організаційної структури управління підприємством зображено на рис.1.2.

Будь-яка організація є системою, тому з точки зору системного підходу організаційний механізм – це система усіх методів, прийомів та способів формування та регулювання відносин між об'єктами системи та внутрішнім і зовнішнім середовищами.

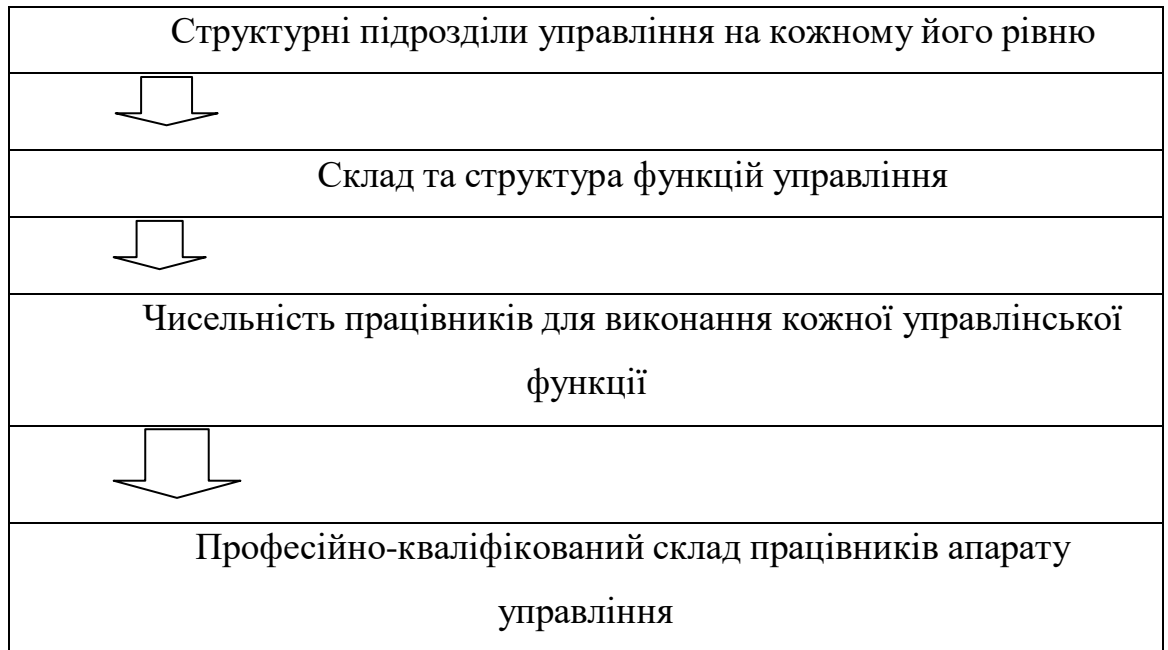

Рисунок 1.2 – Елементи організаційної структури управління підприємством [12]

Організаційний механізм управління діяльністю підприємства є ефективним тільки за рахунок дотримання таких принципів [22, 23]:

- організаційна структура відповідає обраній стратегії;
- організаційна структура відповідає тому середовищу, в якому вона функціонує;
- відсутні протиріччя між елементами організаційної структури.

В основі організаційного механізму лежать процеси формування органів управління організацією, розподілу компетенції між ними, формування системи внутрішнього і зовнішнього документообігу, формування та закріплення регламентів взаємодії між керуючою і керованою підсистемами [22, 23].

Основним призначенням організаційного механізму в складі комплексного механізму управління є формування та посилення організаційного потенціалу підприємства як складової ресурсів управління, що забезпечують вплив на фактори виробництва.

Формування організаційного потенціалу досягається шляхом:

- проектування структури організації та її формування як цілеспрямованої виробничо-господарської соціотехнічної системи;

- організації діяльності підприємства відповідно до встановлених цілей діяльності;
- організації інформаційного забезпечення управління діяльністю компанії;
- реструктуризації компанії та реорганізації її діяльності відповідно до зміни потреб суспільства, цілей організації та стану зовнішнього середовища;
- розвитку мотивації раціоналізації організаційних структур і систем керування.

1.2. Передумови формування організаційного механізму управління підприємством

Організаційний механізм господарювання містить правила, організаційні правові нормативи і стандарти, що визначають та регулюють структуру управління, обов'язки, права та відповідальність органів управління і управлінських працівників, організацію процесу їхньої діяльності; розподіл робіт між різними виконавцями; оснащення управлінської праці засобами оргтехніки, чисельність працівників в управлінні, матеріальне і моральне стимулювання їхньої праці. Отже, організаційний механізм охоплює організацію структури управляючої системи (статика) і організацію процесу функціонування системи, якою управляють (динаміки) [24].

Особливістю організаційного механізму управління є те, що він завжди являє собою групи людей, які вступають у формальні і неформальні взаємодії. Ці взаємодії можуть бути спрямовані на досягнення мети організації, що є позитивним моментом, або ж на чинення опору різним змінам, які завжди супроводжують нововведення, що часто спостерігається в трудовому колективі будь-якого підприємства, і є негативним моментом.

Серед основних принципів функціонування організаційного механізму управління чинниками ефективної діяльності підприємства варто виділити такі: керованість, плановість, адекватність, неперервність розвитку, міжсистемна і внутрішньо-системна сумісність, відповідність механізму управління системі

можливостей [25].

Важливою характеристикою організаційного механізму є його соціальна складова, яка полягає у створенні необхідних передумов для працівників підприємства різних рівнів, які, працюючи на ньому, отримали б можливість моделювати майбутнє свого підприємства, розвиваючи його, приймаючи активну участь у всіх процесах, що проходять на виробництві, і отримуючи від цього свої дивіденди.

Серед блоків організаційного механізму (рис.1.3) виокремлюють, як правило, статичні і динамічні. До статичних блоків можна віднести правовий і мотиваційний, оскільки вони забезпечують роботу механізму.

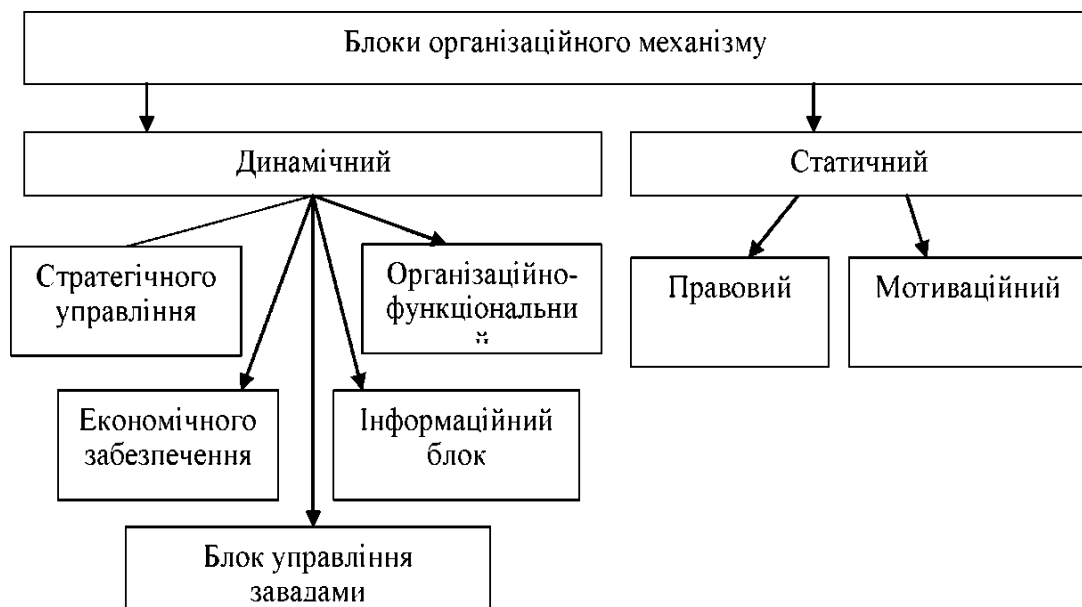

Рисунок 1.3 – Функціональні блоки організаційного механізму підприємства

Мотиваційний блок забезпечує механізм зацікавленості працівників у досягненні максимальних економічних і соціальних результатів діяльності підприємства. Поняття мотивації означає всю сукупність чинників, механізмів і процесів, які забезпечують виникнення у людей прагнення до досягнення життєво необхідних цілей, припускає активність у мінливому середовищі і вимагає ситуативної реакції. У процесі ситуативного розвитку мотивації оцінюється можливість і визначається спосіб досягнення необхідного результату. Таким чином, мотиваційний блок слід розглядати як впорядковану сукупність мотивів досягнення конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, формування організаційного механізму управління чинниками ефективності підприємства сприяє отриманню синергічного ефекту загалом для всього підприємства, оскільки забезпечує взаємозв'язок, взаємодію його підрозділів і різних напрямів їхньої діяльності. Організаційний механізм управління ефективністю підприємства – це інструмент, правильне використання якого розширює вузькі міжфункціональні канали підприємства і дає можливість формувати і розвивати його конкурентоздатний потенціал.

Організаційний механізм управління ефективною діяльністю підприємства забезпечує взаємозв'язок і взаємодію між усіма без винятку підрозділами підприємства, різними напрямками його діяльності. У результаті успішної роботи усіх складових механізму, усіх функціональних підрозділів варто очікувати на отримання синергічного ефекту.

Перешкодою до формування ефективного організаційного механізму можуть стати розбалансовані зв'язки між наукою і технікою, які негативно впливають на відносини між функціональними підсистемами. Іншою перешкодою може стати втрата гнучкості у відносинах працівників-управлінців через високий рівень формалізації. Результатом, як правило, через уповільнення настають труднощі з передачею інформації, що призводить до зниження швидкості прийняття рішень. Адже неузгодженість відносин між різними функціональними службами знижує темпи роботи і негативно впливає на результат.

Організаційний механізм управління чинниками ефективності дозволяє виокремити такі завдання, які повинні вирішуватись під час підтримання необхідного рівня гнучкості профілю підприємства. До таких завдань слід віднести управління перспективним розвитком продукції, технічних ресурсів, кадрового потенціалу, інформаційних технологій [26].

Розвиток та процвітання підприємства залежать від дотримання двох умов: правильного визначення кінцевої мети та знаходження відповідних засобів, що ведуть до кінцевої мети.

Згідно розробленої класифікації та спираючись на розробки вчених у питанні факторів впливу можна стверджувати, що підприємство не здатне управляти факторами зовнішнього середовища, але повинно враховувати можливі

зміни, вчасно пристосовуватися та реагувати на них.

Водночас внутрішніми факторами підприємство здатне керувати і до сфери такого впливу належить: організація, використання, спрямування, розподіл оборотних коштів; обсяг виробленої та реалізованої продукції; контроль за величиною оборотних коштів; тривалість виробничого процесу.

Аналіз внутрішнього середовища підприємства проводиться для виявлення його сильних і слабких сторін. В рамках даного аналізу зазвичай розглядаються різні напрями діяльності, такі як фінансова діяльність, виробничий процес і його ефективність, конкурентоспроможність, кадри і кадрова політика, репутація тощо. У цілому оцінка окремих складових дозволяє реалізувати мету аналізу внутрішнього середовища. Однак аналіз окремих складових не дозволяє дати комплексну оцінку всьому підприємству і рівню його розвитку [27]. Тому була складена методика оцінювання рівня розвитку підприємства. За цією методикою рівень розвитку підприємства має такі підрівні (структуру):

- рівень економічного розвитку підприємства. Це рівень економічного розвитку, результативність та ефективність діяльності організації, конкурентоздатність, ефективність використання трудових ресурсів, ефективність використання фінансових ресурсів;

- рівень технічного та технологічного розвитку підприємства: прогресивність технології обладнання, активність інвестиційної політики, ефективність використання основних засобів, ступінь інноваційності продукту;

- рівень корпоративної культури підприємства. Це взаємовідносини у колективі, стиль управління персоналом;

- організаційно-управлінський рівень розвитку підприємства. Це технологічність організаційно-управлінського процесу, стан організаційної структури підприємства.

Вказана методика не тільки дає інтегральну оцінку цьому самому рівню, але також дозволяє в рамках аналізу внутрішнього середовища позначити сильні і слабкі сторони підприємства. Весь перелік представлений на схемі.

По завершенню аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища

підприємства визначаються стратегічні альтернативи - формується чотирипільна матриця SWOT-аналізу, яка, по суті, є зведеним аналізом зовнішнього і внутрішнього середовища компанії. Він відображає сильні і слабкі сторони підприємства, виявлені в результаті оцінки внутрішнього середовища, а також можливості і загрози, виявлені в ході аналізу зовнішнього середовища. На їх основі формуються різні варіанти дій на основі розгляду різних поєднань факторів [28]. За результатами SWOT-аналізу формуються заходи, спрямовані на досягнення можливостей і запобігання загроз за рахунок застосування сильних сторін і скорочення слабких сторін підприємства [34]. Таким чином, на виході визначаються стратегічні альтернативи та можливі варіанти стратегічної поведінки підприємства. Розроблені на основі SWOT-аналізу заходи піддаються оцінці експертів. Вона повинна відображати те, наскільки цей захід ефективний для досягнення можливості або зниження загрози, вдосконалення і розвитку компанії в цілому. Вибрані заходи в подальшому враховуються при визначенні стратегії підприємства.

1.3. Сучасні методи дослідження ефективності формування організаційного механізму управління підприємством

Дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством здійснюється на основі таких критеріїв:

- узгодженість із загальною стратегією розвитку підприємства;
- внутрішня збалансованість цілей, напрямів і послідовності здійснення інвестиційної політики;
- узгодженість з довкіллям;
- реалізація з урахуванням наявних ресурсів.

Ефективність організаційного механізму має визначатися такими показниками:

- рівень раціональності структури організаційного механізму і чіткої регламентації функцій кожного структурного підрозділу;
- рівень гнучкості структури, тобто чи властива їй швидка адаптація до

нових умов зовнішнього середовища;

- рівень взаємозв'язку структур організаційного механізму між собою і характер їх впливу одна на іншу;
- відсоток інновацій, наявний у самій структурі організаційного механізму;
- характер контролю за всіма підсистемами підприємства [28].

Не менш важливим є рівень компетенції управлінського персоналу:

- рівень кваліфікації;
- досвід роботи;
- якість виконання посадових обов'язків, що відповідають потребам та вимогам підприємства.

З іншого боку, підприємство повинно створити умови для підвищення кваліфікації працівників усіх рівнів.

Помилки у структурі організаційного механізму приводять не лише до зниження ефективності управлінської системи, а й до зниження результативності всієї діяльності підприємства.

Тому завдання організаційного механізму полягає в тому, щоб не лише слідкувати за стратегією, а й швидко і чутливо реагувати на найменші зміни ринкового середовища, залучаючи до нововведень персонал усіх рівнів.

Оскільки призначення організаційного механізму в тому, щоб забезпечити досягнення завдань як організацію цілей, то проектування структури має базуватися на стратегічних планах підприємства та змінних довкілля, де воно здійснює свої операції. Стратегія визначає структуру організаційного механізму, яка мусить відповідати запланованим нею змінам. Якщо підприємство прийняло план інноваційного шляху розвитку, то йому варто запровадити гнучку структуру управління. Якщо ж стратегія спрямована на максимальне скорочення витрат, тоді підприємству більшою мірою підійде ієрархічна структура. Дослідження свідчать, що стратегія визначає характер структури організаційного механізму. Хоча на рівні підрозділів і служб вплив стратегії на структури організаційного механізму відчувається меншою мірою.

Підвищення техніко-організаційного рівня та вплив інших названих умов проявляється в рівні використання праці, основних засобів і предметів праці.

Якісні показники використання виробничих фондів (продуктивність праці, матеріаловіддача або матеріаломісткість, фондівіддача або фондомісткість, оборотність оборотних коштів) служать одночасно показниками економічної ефективності підвищення техніко-організаційного рівня та інших умов виробництва.

Аналіз часткових показників використання виробничих ресурсів за методом ланцюгових підстановок є одночасно аналізом техніко-організаційного рівня, при якому поєднуються технічні та організаційні чинники виробництва. Важливий розділ аналізу науково-технічного рівня виробництва – аналіз економічної ефективності впровадження нової техніки, технології, механізації і автоматизації виробництва. Позитивний вплив цих факторів викликає підвищення продуктивності праці, відносну зміну чисельності працюючих і оплати їх праці; зростання фондівіддачі і відносної економії предметів і засобів праці; прискорення оборотності оборотних коштів; приріст продукції (приріст прибутку або зниження собівартості одиниці продукції); поліпшення показників фінансового стану і платоспроможності підприємства.

Кількісне співвідношення екстенсивності та інтенсивності економічного розвитку виражається в показниках використання виробничих і фінансових ресурсів. Наприклад, фондівіддача узагальнює в собі такі показники інтенсивності, як амортизація, фондівіддача, і оборотність основних виробничих фондів по роках.

Оцінка і аналіз організаційно-технічного рівня дуже важливі для підвищення ефективності виробництва. Дані аналізу дозволяють визначити масштаби і межі застосування нової техніки та розкрити резерви підвищення продуктивності праці, розробити пропозиції щодо поліпшення методів організації виробництва і зниження собівартості продукції.

Вибір системи показників, що відображають стан організаційно-технічного рівня виробництва, знаходиться в залежності від особливостей галузі та об'єктів аналізу.

В основі методики комплексного економічного аналізу організаційного рівня лежать три групи аналітичних показників:

- рівень техніки і технології;
- організаційний рівень виробництва;
- показники аналізу рівня управління.

Аналіз організаційно-технічного рівня заснований на застосуванні двох груп аналітичних показників, що характеризують стан організаційно-технічного рівня виробництва та ефективність його підвищення [22, 29, 30].

Використання системи часткових показників об'єктивно обумовлено багатозначністю самого поняття «рівень».

Перша група показників характеризує якість і прогресивність продукції, стан і прогресивність застосовуваної техніки і технології, рівень науково-дослідницької роботи, потоковість виробництва і технічну оснащеність підприємства, ступінь і ефективність упровадження нової техніки тощо.

Друга група показників характеризує рівень організації виробництва, рівень концентрації та розміщення виробництва, тривалість виробничого циклу, рівень організації праці та управління, стан соціальних умов роботи колективу.

Результат від підвищення організаційно-технічного рівня виробництва в будь-якій галузі матеріального виробництва в кінцевому рахунку виявляється в процесі використання трьох основних елементів виробництва: праці, засобів і предметів праці.

Якісні показники використання виробничих ресурсів – продуктивність праці, фондвіддача, матеріалоємність, оборотність оборотних коштів – відображають інтенсивність використання ресурсів та є одночасно показниками економічної ефективності підвищення організаційно-технічного рівня.

Взагалі не існує ідеальних методів і підходів до оцінювання ефективності управлінської діяльності. Розвиток методів оцінювання ефективності управління відбувається паралельно з еволюцією форм організації виробництва, змінами поглядів на змісту і цінностей його результатів. Парадигма визначення ефективності управління бізнесом пройшла розвиток від набору не взаємопов'язаних показників, які оцінювали розмір прибутку, до складних систем оцінювання, які враховують не тільки фінансовий результат діяльності, а й якість управління, взаємовідносини з клієнтами, персоналом, внутрішні бізнес-процеси.

Принципово нові вимоги висуваються до методів дослідження в умовах необхідності забезпечення сталого економічного розвитку, врахування впливів зовнішніх ефектів, поглиблення участі зерно продуктового виробництва України в міжнародному поділі праці. Не зважаючи на наявність апробованих методик дослідження зерно продуктового виробництва все ще не знайшли остаточного визнання системний, комплексний, динамічний і функціональний підходи, в результаті чого в дослідженнях залишається поза розглядом низка якісних характеристик: сукупна ефективність і ефективність на різних етапах і складових, відповідність засобів, що використовуються, поставленим цілям тощо.

На нашу думку, методологія дослідження організаційного механізму управління зерно продуктивним виробництвом як складною економічною системою, якій притаманні рух, розвиток і протиріччя, в сучасних умовах повинна охоплювати методи дослідження, які ґрунтуються на діалектико-ієрархічному підході. Такий підхід дозволить врахувати вплив змін та розвитку зовнішнього і внутрішнього середовища на ефективність управління, сукупність елементів системи управління виробництвом, їхню специфіку і взаємозв'язки, що дозволить синтезувати їх і дослідити зерно продуктове виробництво як єдине ціле. Діалектичний підхід в якості джерела змін розглядає єдність і боротьбу протилежностей, подолання протиріч, що виникають між ними в процесі розвитку. Тому вивчення виникаючих між суб'єктами зерно продуктового виробництва в процесі розвитку протиріч, напрямів їх зміни і перспектив подолання дозволить визначити інструменти і методи впливу на структурні елементи зерно продуктового виробництва як об'єкта управління.

Крім того, при дослідженні ефективності управління зерно продуктивним виробництвом слід враховувати ієрархічну структуру механізму управління, з чого випливає необхідність врахування відмінностей в цілях, завданнях, інтересах, а відповідно й ефективності об'єктів управління різного рівня. Тому ефективність управління на мікро- та макрорівнях може бути оцінена за допомогою різних показників, а загальний рівень ефективності управління виробництвом може бути оцінений на основі вироблення комплексного підходу, який дозволяв би узгоджувати цілі й інтереси об'єктів управління різного рівня з

загальнонаціональними інтересами забезпечення продовольчої безпеки країни, досягнення науково обґрунтованих норм споживання основних продуктів харчування, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників на світовому ринку тощо.

Враховуючи багатогалузеву структуру зерно продуктового виробництва, наявність у його складі як сільськогосподарських, так і переробних, промислових, транспортних підприємств, закладів ринкової інфраструктури тощо, доцільно використовувати диференційований підхід до оцінки ефективності управлінської діяльності на підприємствах, що входять до його складу, адже кожна галузь має свої особливості, пов'язані зі специфікою діяльності.

Економічну ефективність всього зерно продуктового виробництва доцільно розглядати як загальну суму економічних результатів кожної його галузі за допомогою цілого комплексу показників (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Система аспектів, критеріїв і показників ефективності управління зерно продуктивним виробництвом

Ефективність управління зерно продуктивним виробництвом				
Аспект	Економічний	Технічний	Соціальний	Екологічний
Критерій	Оптимальність комбінації факторів, що мінімізують вартість виробництва	Отримання максимального випуску продукції при наявних затратах	Задоволення економічних і соціальних потреб і інтересів працівників сільськогосподарських підприємств	Екологізація характеру взаємодії виробництва і природи, мінімізація втрат природного ресурсу
Показник	Рівень задоволення потреб ринку; обсяг товарної, чистої, реалізованої продукції; величина прибутку; рентабельність; економія ресурсів	Рівень використання виробничих потужностей; вартість валової і товарної продукції на 1 грн. основних і оборотних коштів, 1 га посівної площі; індекс економії	Рівень поліпшення умов праці та побуту; збільшення кількості робочих місць та рівня зайнятості; динаміка заробітної плати	Питома вага утилізації відходів; рівень запровадження безвідходних технологій; ступінь дотримання стандартів впливу хімічних факторів на навколишнє середовище; можливість відновлення природного ресурсу; ресурсомісткість

Для оцінювання ефективності управління сільськогосподарськими підприємствами, які займаються виробництвом і реалізацією зерна, може бути використана система показників, запропонована К.Лебедевим, яка включає: показник ринкової долі підприємства на ринку зернових (в межах адміністративного району); відносна ринкова доля по відношенню до лідера; ціна реалізації 1 ц зерна в середньому по підприємству і в розрізі каналів збуту; кількість ринкових покупців продукції (за виключенням продажу зерна населенню в рахунок оплати праці і за оренду майнових та земельних паїв); темпи росту обсягів продажу зерна тощо [31].

Особливістю зерно продуктової галузі є те, що один і той самий продукт (зерно) відрізняється за якістю, поживними характеристиками, може використовуватись за різним призначенням і, відповідно, поділяється на групи (продовольче, кормове, насіннєве). Як зазначає Калюжна О.В., в залежності від призначення зерна буде суттєво відрізнятися і система показників для визначення його економічної ефективності [32].

Більшість дослідників для визначення економічної ефективності продовольчого зерна використовують показники урожайності, собівартості 1 ц зерна, затрат праці на 1 ц або виробництва зерна в розрахунку на 1 особу/год., прибутку в розрахунку на 1 ц або на 1 га, рівня рентабельності [25].

За загальною оцінкою, одним із найважливіших натуральних показників ефективності виробництва зернових культур є їх урожайність. Як зазначає К.Лебедев [31], цей показник відображає виробництво зерна у розрахунку на одиницю площі і дозволяє об'єктивно проаналізувати ефективність матеріальних затрат на виробництво окремої культури, а також зробити співставним аналіз його виробництва в різних регіонах.

Не менш важливим є також показник прибутковості (рентабельності) виробництва, в якому акумулюється вплив усіх факторів, як природних, так і економічних, організаційно-господарських.

Для кількісного вимірювання рентабельності в цілому по підприємствах зернопродуктового виробництва в дослідженні використано запропоновані К.Лебедевим наступні показники: рівень рентабельності, норма прибутку і

прибуток у розрахунку на одиницю земельної площі [31]. Маса прибутку на 1 га певної культури (M_p) В.Г. Андрійчук [33, 34] пропонує визначати з обов'язковим урахуванням рівня товарності продукції за формулою

$$M_p = P_k / P_l * K_t, \quad (1.1)$$

де P_k – прибуток, отриманий від реалізації продукції певної культури;

P_l – площа посівів культури;

K_t – коефіцієнт товарності.

Можна погодитись з таким підходом, який, на нашу думку, дає можливість правильно оцінити дохідність зернової галузі завдяки об'єктивному визначенню суми прибутку на 1 га посівів зернової культури.

Окрім того, для оцінки ефективності управлінської діяльності в зерно продуктовому виробництві можуть бути використані специфічні показники, які характеризують ефективність використання основних засобів, трудових ресурсів, наявних виробничих потужностей, сировини, палива, енергії, матеріалів. Так, ефективність використання сировини в борошномельному виробництві може бути оцінена за показниками виходу борошна і крупи з одиниці переробленого зерна, витратам зерна на виробництво 1 тони борошна або крупи, витратам умовного палива, електроенергії на 1 тону переробленого зерна або виробленої продукції [35]. Ефективність управлінської діяльності в галузях зберігання та транспортування зерна суттєво залежить від ефективності використання капітальних вкладень на технічне переозброєння, модернізацію, реконструкцію діючих підприємств, оновлення транспортних засобів, елеваторно-складського господарства. При цьому ефективність управління залежатиме від того економічного ефекту, який отримується зерно продуктовим виробництвом в результаті використання оновлених основних засобів, більш якісної сировини. Сумарний ефект, отриманий в результаті капітальних вкладень (збільшення обсягів виробленої продукції, обсягів перевезень, отриманого доходу і прибутку), повинен бути порівняний з вартістю витрат на оновлення основних засобів.

Разом з тим, оцінка ефективності управлінської діяльності в системі підприємств зерно продуктового виробництва, на нашу думку, повинна проводитись комплексно, шляхом одночасного й узгодженого дослідження показників, які відбивають всі аспекти господарської діяльності підприємств виробництва, виявлення й аналізу кількісних і якісних відмінностей отриманих показників від бази порівняння.

Як узагальнюючий показник ефективності підприємств зерно продуктового виробництва К.А. Лебедев [31] пропонує використовувати індекс ефективності

$$E = ДР * (1 + П/С), \quad (1.2)$$

де E – індекс ефективності підприємства;

$ДР$ – індекс частки ринку;

$П$ – прибуток від реалізації продукції;

$С$ – собівартість реалізованої продукції.

Необхідний для розрахунку узагальнюючого показника ефективності індекс частки ринку розраховується за формулою

$$ДР = ОБ / Озаг, \quad (1.3)$$

де $ОБ$ – обсяг продажів даного підприємства;

$Озаг$ – загальний обсяг продажів на ринку.

В залежності від асортименту зернової продукції остання формула має різні модифікації.

При наявності декількох видів продукції по кожному з них розраховують окремо індекс ефективності, а потім розраховують єдиний зведений індекс ефективності даного підприємства $E_{jзв}$.

$$E_{jзв} = \sum E_i / n = (E_1 + E_2 + \dots + E_n) / n, \quad (1.4)$$

де E_i – індекс ефективності i -того виду продукції;

n – кількість видів продукції підприємства.

Ефективність k –галузі визначається за формулою

$$E_{kгал} = \sum E_{jzv} / m = (E_{j1} + E_{j2} + \dots + E_{jm}) / m, \quad (1.5)$$

де E_{jzv} – зведений індекс ефективності j - того підприємства, яке входить до k – галузі;

m – кількість підприємств, які входять до галузі.

Не заперечуючи об'єктивності, корисності й інформативності всіх запропонованих методик оцінки ефективності управлінської діяльності в зерно продуктовому виробництві, зазначимо відсутність підходу, який давав би можливість оцінити ефективність управління ним в цілому. При цьому вкрай важливим представляється точне й адекватне визначення мети управління. Тільки такий підхід дозволить вірно вибрати метод/інструмент, який дасть змогу визначити ступінь досягнення поставленої мети. Ми будемо розглядати в якості критеріїв ефективності організаційного механізму управління зерно продуктивним виробництвом на макрорівні повноту виконання його функцій, до яких відносимо:

- забезпечення населення зерном, мукою, крупами, хлібобулочними та іншими продуктами переробки зерна на рівні науково обґрунтованих норм;
- забезпечення галузі тваринництва фуражним зерном, зерновідходами, комбікормами і побічною продукцією;
- забезпечення промислових підприємств сировиною: зерном і побічною продукцією;
- забезпечення екологічних умов життя населення;
- забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом створення резерву продовольства і зменшення залежності від імпорту продуктів харчування;

Системне використання вищенаведених показників може забезпечити комплексний аналіз ефективності управління зерно продуктивним виробництвом та наукове обґрунтування заходів щодо його підвищення на мікро- та макроекономічному рівнях.

Враховуючи багатогалузеву структуру зерно продуктового виробництва, наявність у його складі як сільськогосподарських, так і переробних, промислових, транспортних підприємств, закладів ринкової інфраструктури тощо, доцільно використовувати диференційований підхід до оцінки ефективності управлінської діяльності на підприємствах, що входять до його складу, адже кожна галузь зерно продуктового виробництва має свої особливості, пов'язані зі специфікою діяльності.

Запропоновано розглядати в якості критеріїв ефективності організаційного механізму управління зерно продуктовим виробництвом:

- на макрорівні – повноту виконання його функцій;
- на мезорівні – систему показників функціональної, економічної, технологічної, інноваційної, соціальної, зовнішньоекономічної та екологічної ефективності;
- на мікрорівні – сукупність фінансово-економічних показників розвитку підприємства.

Системне використання вищенаведених показників може забезпечити комплексний аналіз ефективності організаційного механізму управління зернопродуктовим виробництвом та наукове обґрунтування заходів щодо його підвищення на мікро- та макроекономічному рівнях.

Висновки до розділу 1

В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування організаційного механізму управління, що спроможний забезпечити ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства. Поняття «механізм» в економічному словнику окреслене як «послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-яку дію, явище», або ж «система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності».

Механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкта управління.

Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Серед вітчизняних вчених немає однозначного тлумачення змісту поняття «організаційний механізм». В економічній літературі з ним часто ототожнюються поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм», «економічний механізм».

Узагальнюючи все вищевикладене, організаційний механізм можна визначити як систему усіх правил і норм, які циркулюють всередині підприємства, сукупність способів поєднання і забезпечення взаємозв'язаної діяльності функціональних підрозділів підприємства з метою ефективного використання можливостей підприємства на всіх етапах своєї діяльності.

Розрізняють два основних підходи до визначення поняття «механізм»:

- структурно-організаційний підхід, який визначає механізм як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ і процесів;

- структурно-функціональний підхід, який акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але і на його динаміці, реальному функціонуванні.

Застосування структурно-організаційного підходу дало можливість сформулювати комплексний організаційно-економічний механізм управління підприємством як відносно самостійну систему з визначеною структурою, встановленими взаємозв'язками між елементами, проаналізованими їх функціями і здатністю діяти цілеспрямовано з урахуванням їх особливостей.

До елементів комплексного організаційно-економічного механізму управління підприємством відносяться економічний, організаційний, мотиваційний та правовий. Організаційний механізм управління підприємством – це сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних дій, покликаних організувати ефективну діяльність організації як відкритої виробничо-господарської і соціальної системи, що діє в умовах нестабільності зовнішнього середовища. Основні елементи організаційної структури управління

підприємством – це структурні підрозділи управління на кожному його рівню; склад та структура функцій управління; чисельність працівників для виконання кожної управлінської функції; професійно-кваліфікований склад працівників апарату управління.

Організаційний механізм управління діяльністю підприємства є ефективним тільки за рахунок дотримання принципів відповідності обраній стратегії; відповідності середовищу, в якому вона функціонує; відсутності протиріч між елементами організаційної структури.

Дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством здійснюється на основі критеріїв узгодженості з загальною стратегією розвитку підприємства; внутрішньої збалансованості цілей, напрямів і послідовності здійснення інвестиційної політики; узгодженості з довкіллям; реалізації з урахуванням наявних ресурсів.

Ефективність організаційного механізму визначається показниками рівня раціональності структури організаційного механізму і чіткої регламентації функцій кожного структурного підрозділу; рівня гнучкості структури, тобто швидкої адаптації до нових умов зовнішнього середовища; рівня взаємозв'язку структур організаційного механізму між собою і характер їх впливу одна на іншу; відсотка інновацій, наявного у самій структурі організаційного механізму; характеру контролю за всіма підсистемами підприємства.

Оцінка ефективності організаційного механізму управління діяльністю в системі підприємств зерно продуктового виробництва, на нашу думку, повинна проводитись комплексно, шляхом одночасного й узгодженого дослідження показників, які відбивають всі аспекти господарської діяльності підприємств сільськогосподарського виробництва, виявлення й аналізу кількісних і якісних відмінностей отриманих показників від бази порівняння.

Як узагальнюючий показник ефективності підприємств зерно продуктового виробництва пропонується використовувати єдиний зведений індекс ефективності підприємства, який формується з індексів ефективності видів продукції підприємства, та приймає участь у визначенні індексу ефективності галузі в цілому.

Усі запропоновані методики оцінювання ефективності управлінської діяльності в зерно продуктовому виробництві об'єктивні, корисні й інформативні. Але на сьогодні підхід, який давав би можливість точно та адекватно визначити мету управління, правильно вибрати методи та інструмент дослідження, оцінити ефективність управління виробництвом у цілому, визначити ступінь досягнення поставленої мети, відсутній.

У роботі запропоновано розглядати в якості критеріїв ефективності організаційного механізму управління на макрорівні – повноту виконання його функцій; на мезорівні – систему показників функціональної, економічної, технологічної, інноваційної, соціальної, зовнішньоекономічної та екологічної ефективності; на мікрорівні – сукупність фінансово-економічних показників розвитку підприємства. Системне використання вищенаведених показників може забезпечити комплексний аналіз ефективності управління зерно продуктивним виробництвом та наукове обґрунтування заходів щодо його підвищення на мікро- та макроекономічному рівнях.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОЦЕСІВ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ У ТОВ «ДНІПРЯНКА»

2.1. Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства

ТОВ «Дніпрянка» є суб'єктом малого підприємництва та спеціалізується на вирощуванні зернових, зернобобових і технічних культур. Землі, які отримані для обробітку від орендодавців, розташовані у Херсонській та Дніпропетровській областях України. Їх загальна площа складала у 2019 році 3874 га, у 2020 році – 3568 га, а у 2021 році – 3478 га, у 2022 році – 3466 га, у 2023 році – 3486 га. Середньооблікова чисельність працівників підприємства становила відповідно 53 осіб, 47 осіб, 42 особи, 29 осіб, 25 осіб.

У результаті аналізу економічного стану сільськогосподарського підприємства ТОВ «Дніпрянка» у табл. 2.1 наведено результати по вирощуванню Товариством зернобобових та технічних культур у 2019–2023 роках. Динаміку обсягів виробленої продукції ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки у натуральних показниках представлено на рис. 2.1, з якого видно, що обсяг є нестабільним. Причиною цього насамперед можуть бути зміна площ під посівами зернових, зернобобових та технічних культур, різні кліматичні умови упродовж досліджуваного періоду, військова загроза тощо.

Зміна площ посівів у 2019–2023 роках зображена на рис. 2.2. За 2019–2023 роки вона зменшилася на 388 га. Це пов'язано з припиненням договірних відносин Товариства з орендодавцями та їх бажанням обробляти земельні наділи одноосібно. Зменшилися також і площі під посівами пшениці озимої (373 га), соняшника (231 га), кукурудзи (34 га). Ці зрушення викликані необхідністю удосконалення сівозміни, збереження родючості земель. Наприклад, збільшення площі посіву гороху викликано можливістю підвищити у ґрунті вміст азоту. Горох є ефективним попередником для вирощування рослинницьких культур.

Таблиця 2.1 – Обсяги виробленої продукції ТОВ «Дніпрянка» у 2019–2023 роках

Культура	2019 рік			2020 рік			2021 рік			2022			2023		
	Площа га	Валовий збір, т	Урожайніс ть ц/га	Площа, га	Валовий збір, т	Урожайніс ть ц/га	Площа, га	Валовий збір, т	Урожайніс ть ц/га	Площа га	Валовий збір, т	Урожайніс ть ц/га	Площа га	Валовий збір, т	Урожайніс ть ц/га
Пшениця озима	1437	5763	40	1233	2464	20	1064	2600	24	935	3058	33	890	3204	36
Ячмінь озимий	418	1223	29	304	639	21	337	913	27	341	962	28	150	390	26
Ячмінь ярий	40	87	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Кукурудза	107	264	25	63	151	24	73	226	31	-	-	-	-	-	-
Горох	90	198	22	248	32	13	277	694	25	128	270	21	320	768	24
Просо	-	-	-	-	-	-	133	267	20	9	18	2	10	30	3
Ріпак озимий	-	-	-	179	507	28	308	537	17	95	135	14	300	450	15
Гірчиця	4,5	30	7	100	54	5	101	58	6	-	-	-	-	-	-
Соняшник	1416	2325	16	1302	1946	15	1185	3231	27	1958	2459	13	1816	3087	17
Пари	361	-	-	139	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	3874	9863	-	3568	6081	-	3478	8526	-	3466	6886	-	3486	7929	-

Джерело: узагальнено автором

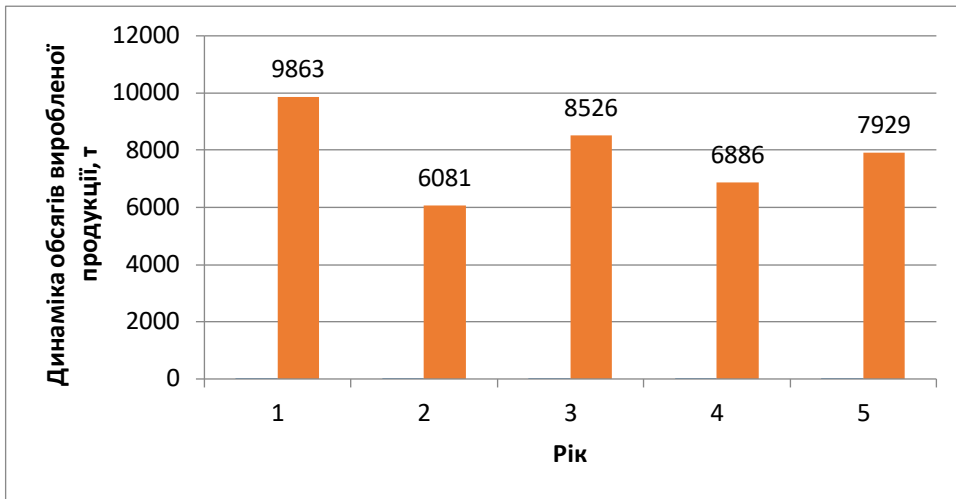

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягів виробленої продукції ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Джерело: узагальнено автором

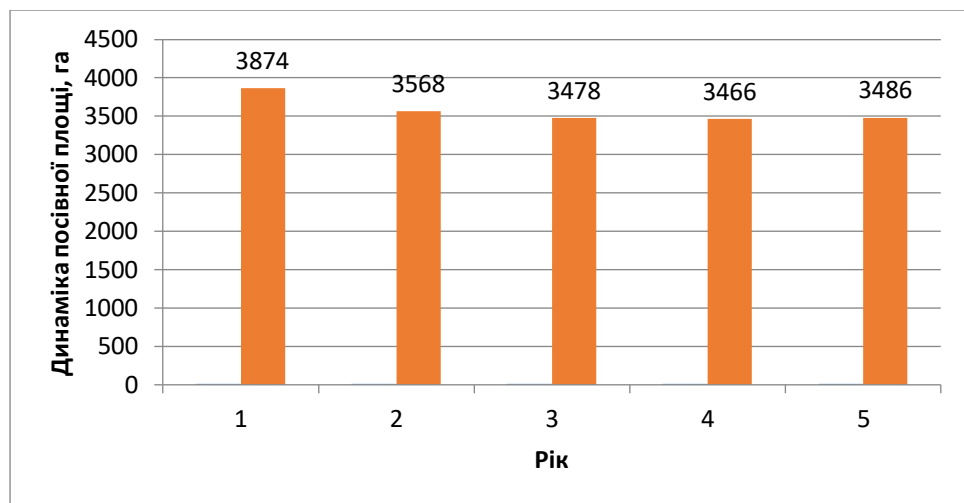

Рисунок 2.2 – Динаміка посівної площі ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Джерело: узагальнено автором

Зменшилися також і площі під посівами пшениці озимої (373 га), соняшника (231 га), кукурудзи (34 га). Ці зрушення викликані необхідністю удосконалення сівозміни та збереження родючості земель. Наприклад, збільшення площі посіву гороху викликане можливістю підвищити у ґрунті вміст азоту. Горох є ефективним попередником для вирощування рослинницьких культур.

Питома вага окремих сільськогосподарських культур у загальній площі посіву наведена у табл. 2.2 та на рис.2.3–2.7.

Таблиця 2.2 – Питома вага сільськогосподарських культур у загальній площі посіву ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Культура	Площа посіву, га					Питома вага в загальній площі посіву по роках, %				
	Рік									
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Пшениця озима	1437	1233	1064	935	890	37,10	34,56	30,59	26,97	25,53
Ячмінь озимий	418	304	337	341	150	10,79	8,52	9,69	9,84	4,30
Ячмінь ярий	40	-	-	-	-	1,03	-	-	-	-
Кукурудза	107	63	73	-	-	2,76	1,77	2,10	-	-
Горох	90	248	277	128	320	2,32	6,95	7,96	3,69	9,18
Просо	-	-	133	9	10	-	-	3,82	0,26	0,29
Ріпак озимий	-	179	308	95	300	-	5,02	8,86	2,74	8,61
Гірчиця	4,5	100	101	-	-	0,12	2,80	2,90	-	-
Соняшник	1416	1302	1185	1958	1816	36,56	36,49	34,07	56,49	52,09
Пари	361	139	-	-	-	9,32	3,90	-	-	-
Разом	3874	3568	3478	3466	3486	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: узагальнено автором

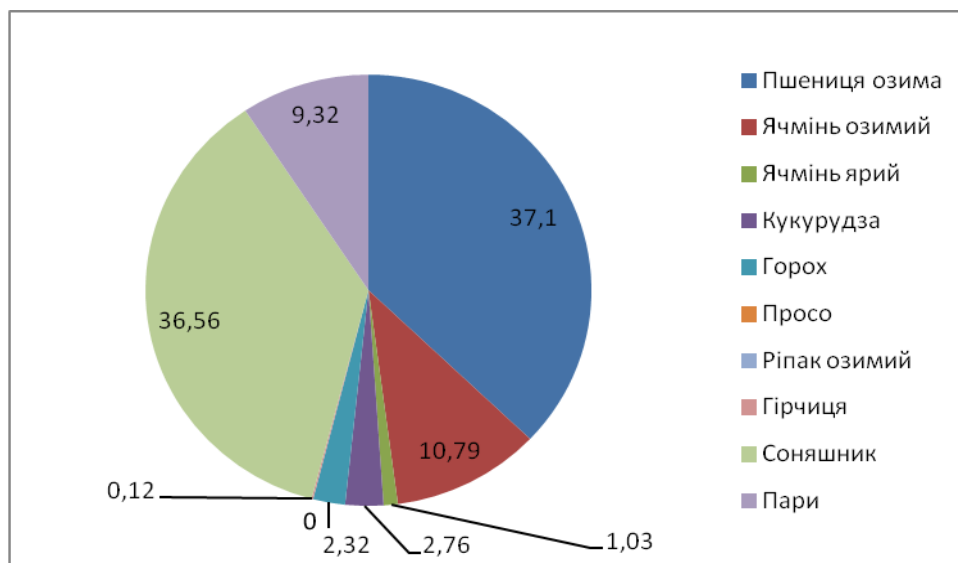

Рисунок 2.3 – Структура посівних площ ТОВ «Дніпрянка» у 2019 році

Джерело: узагальнено автором

Найбільшу частку у структурі посівів упродовж 2019–2023 років займає озима пшениця (37,10%, 34,56%, 30,59% відповідно), соняшник (36,56%, 36,49%, 34,07% відповідно), а також ячмінь озимий (10,79%, 8,52%, 9,69% відповідно). Необхідно зауважити, що їхні частки з роками стали зменшуватися.

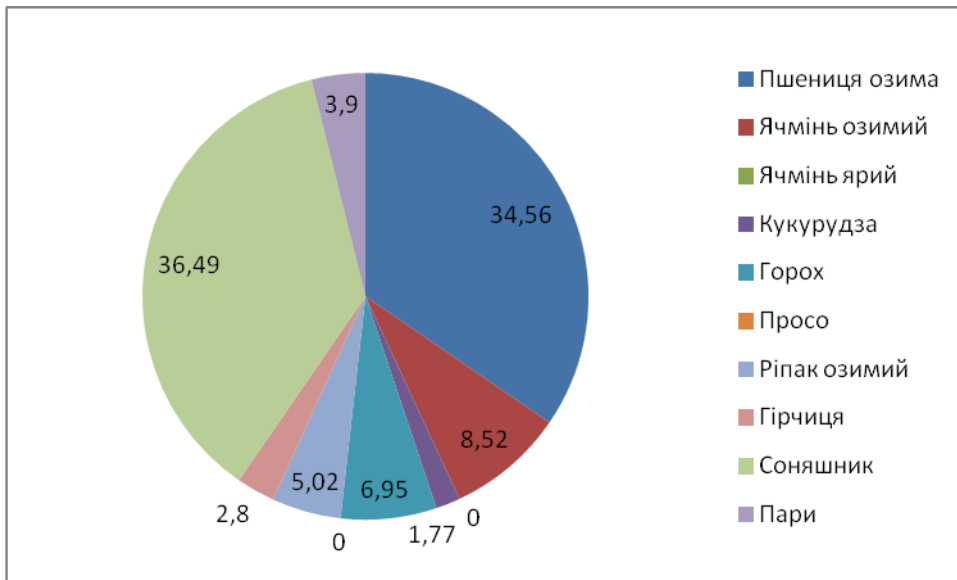

Рисунок 2.4 – Структура посівних площ ТОВ «Дніпрянка» у 2020 році

Джерело: узагальнено автором

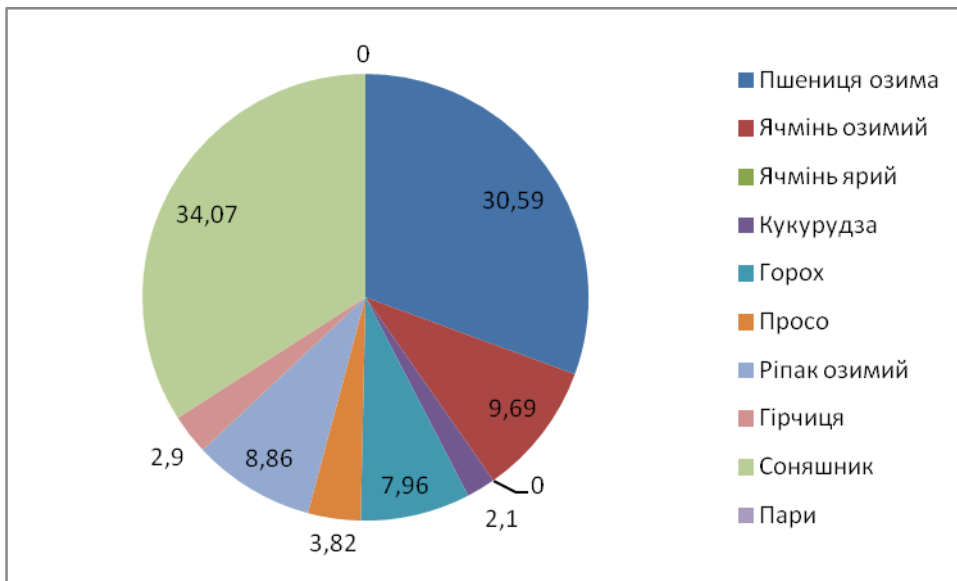

Рисунок 2.5 – Структура посівних площ ТОВ «Дніпрянка» у 2021 році

Джерело: узагальнено автором

У структурі посівів відображаються зміни пріоритетів орендаторів, викликані попитом ринку, бажанням здійснити експериментальні зміни у сівозміні з метою виявлення здатності ґрунтів до більшої родючості, можливості досягти більш ефективної діяльності по вирощуванню продукції рослинництва. Більше, ніж у 3,5 рази збільшилася площа під горохом. Перші спроби вирощування гірчиці спонукали до значного збільшення її площі.

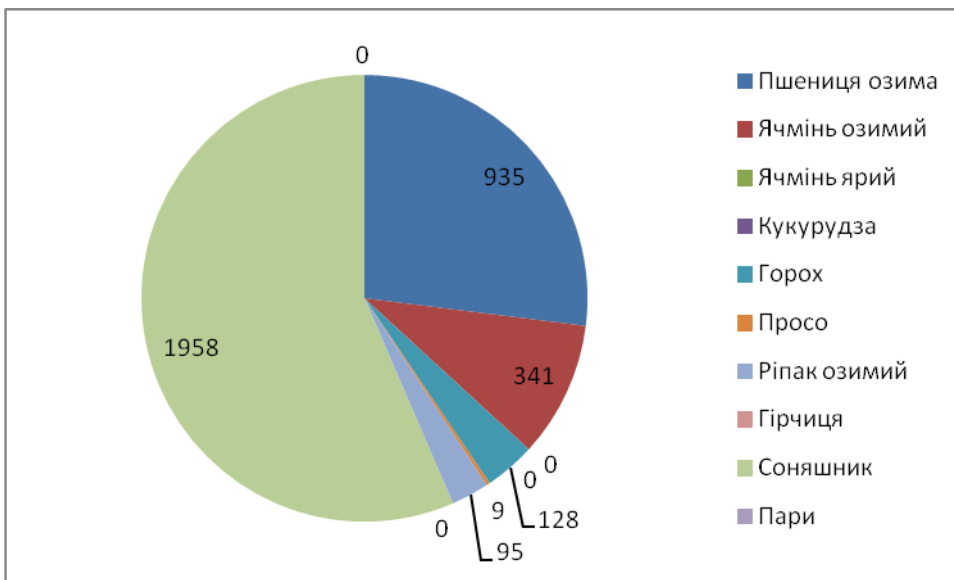

Рисунок 2.6 – Структура посівних площ ТОВ «Дніпрянка» у 2022 році

Джерело: узагальнено автором

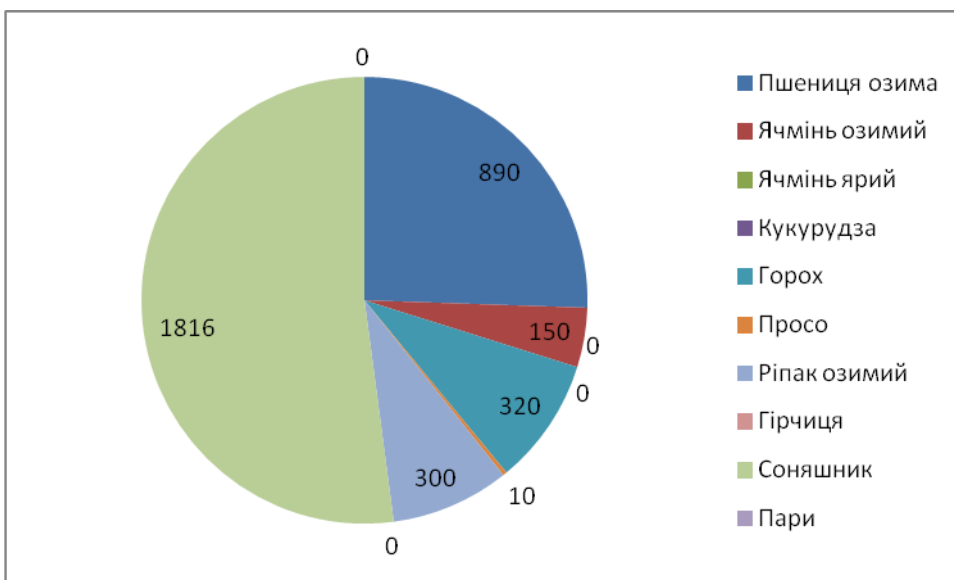

Рисунок 2.7 – Структура посівних площ ТОВ «Дніпрянка» у 2023 році

Джерело: узагальнено автором

У 2022–2023 роках її вже не вирощували. З 2020 року орендарі стали висівати ріпак озимий та припинили висів ячменю ярого. Перестали з 2021 року залишати частину землі під парами, оскільки знайшли більш ефективний шлях відтворення родючості ґрунтів за допомогою висіву гороху.

Дослідження техніко-економічних показників діяльності та оцінювання її ефективності у ТОВ «Дніпрянка» наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Техніко-економічні показники діяльності ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Показник	Рік					Абсолютний приріст по роках (+,-)	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023/2019	2023/2022
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	25109	24577	29670	31098	39438	14329	8340
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	15029	9335	16351	20935	22974	7945	2039
Чистий прибуток, тис. грн.	104	5454	3040	1845	878	774	-967
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	53	49	54	29	25	-28	-4
Продуктивність праці працівників, грн./особу	473754,72	501571,4	549444,4	1072344,83	1577520,0	1103765,28	505175,17
Фондовіддача, грн./грн.	3,114	2,390	2,641	4,282	3,945	0,831	-0,337
Фонд оплати праці, грн.	3904100	4209800	5515800	5818200	6494900	2590800	676700
Фонд основної заробітної плати, грн.	3624500	3945800	5236200	5304500	5987600	2363100	683100
Середня заробітна плата, грн.	6138,52	7464,18	10944,05	16718,97	21649,67	15511,15	4930,7
Витрати на 1 грн. продукції, грн.	0,599	0,380	0,551	0,673	0,583	-0,016	-0,090

Джерело: розраховано автором на основі табл. А.1–табл А.5

Аналіз показників за досліджуваний період показав позитивну динаміку до збільшення чистого доходу від реалізації продукції (+8340 тис. грн.); продуктивності праці працівників (+228525,0 грн./ особу; зменшення витрат на 1 грн. продукції (-0,090 грн.). Водночас ТОВ «Дніпрянка» збільшила величину собівартості реалізованої продукції (+2039 тис. грн.), зменшила обсяг чистого прибутку (-967 тис. грн.) та фондівіддачу (-0,337 грн./грн.), що є негативним фактом її діяльності.

У ТОВ «Дніпрянка» основні засоби у 2019 році на 71,7% були придатні для використання. У 2020 році придатність основних засобів склала 72,0%. Основні засоби ТОВ «Дніпрянка» у 2021 році були придатні на 66,4%. Рівень придатності основних засобів ТОВ «Дніпрянка» у 2022 році склав 57,8%. У 2023 році придатність основних засобів склала 56,9%. Ці дані свідчать про наявність негативної тенденції з введенням у дію основних засобів підприємства. Упродовж досліджуваного періоду відбувається процес збільшення зносу діючих основних засобів. Для характеристики динаміки основних засобів використовують показники їх руху – коефіцієнти оновлення та вибуття, які відображають зміну обсягу основних засобів незалежно від ступеня зносу. Коефіцієнт оновлення основних виробничих засобів у виробництві (коефіцієнт уведення $K_{\text{вв}}$) у ТОВ «Дніпрянка» склав:

$$K_{\text{вв.2019}} = 3422 / 9774 = 0,350 \text{ (част. од.)}; K_{\text{вв.2020}} = 1015 / 10789 = 0,094 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{вв.2021}} = 892 / 11681 = 0,076 \text{ (част. од.)}; K_{\text{вв.2022}} = 1782 / 10789 = 0,132 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{вв.2023}} = 8238 / 11681 = 0,380 \text{ (част. од.)}.$$

Отримані значення показника свідчать про те, що упродовж 2019–2023 років темпи введення в дію нових основних засобів змінювалися від 0,350 част. од. у 2019 році до 0,380 част. од. у 2023 році. Ці значення являються найбільшими за період, у той час коли існує і найменше значення 0,076 част. од. у 2021 році.

У ТОВ «Дніпрянка» упродовж досліджуваного періоду основні засоби не вибували із виробництва. Ланцюгові характеристики динаміки досліджуваних техніко-економічних показників мають різний її рівень.

Здійснено аналіз активів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки на основі даних табл. А.1–А.5. Визначимо показники їх динаміки та структури (табл. 2.4, рис. 2.8). Вартість активів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки зросла на 21036 тис. грн. або на 142,58%. При цьому необоротні активи зросли на 5600 тис. грн. або на 77,23%, а оборотні активи – на 15436 тис. грн. або на 205,73%, що й забезпечило зростання вартості майна.

У 2023 році частка необоротних активів у загальному обсязі активів підприємства склала 35,91%, решту 64,09% – оборотні активи. У загальній структурі активів частки активів змінилися на 13,24%.

Таблиця 2.4 – Аналіз динаміки та структури активів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Актив	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022		2023		Відхилення 2023/2019 роки		Відхилення 2023/2022 роки	
	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. структ ури %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I. Необоротні активи														
Незавершені капітальні інвестиції	-		-		-	-				-	-	-	-	-
Основні засоби: залишкова вартість	7251	49,15	7547	30,97	7381	24,96	7143	21,79	12851	35,91	5600	-13,24	5708	14,12
первісна вартість	9774	-	10789	-	11681	-	13463	-	21701	-	-	-	-	-
знос	(2523)	-	(3242)	-	(4300)	-	6320	-	8850	-	-	-	-	-
Довгострокові біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	7251,0	49,15	7547	30,97	7381	24,96	7143	21,79	12851	35,91	5600	-13,24	5708	14,12
II. Оборотні активи														
Запаси	5951	79,32	15060	89,54	21296	95,98	24696	75,33	20502	57,28	14551	-22,04	-4194	-18,05
у тому числі готова продукція	1984	33,34	2666	17,70	3258	15,30	12173	37,13	10030	28,02	8046	-5,32	-2143	-9,11
Поточні біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1527	20,35	904	5,37	-	-	-	-	1288	3,60	-239	-16,75	1288	3,60

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	136	0,61	-	-	-	-	-			
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	680	4,04	680	3,06	680	2,07	867	2,42	867	2,42	187	0,35
Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	25	0,34	175	1,05	77	0,35	263	0,80	282	0,79	257	0,45	19	-0,01
Витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	7503	50,85	16819	69,03	22189	753,04	25639	78,21	22939	64,09	15436	13,24	-2700	-14,12
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-		-		-	-								
Баланс	14754,0	100,00	24366,0	100,00	29570,0	100,00	32782	100,00	35790	100,00	21036	0,00	3008	0,00

Джерело: розраховано автором на основі табл. А.1–А.5

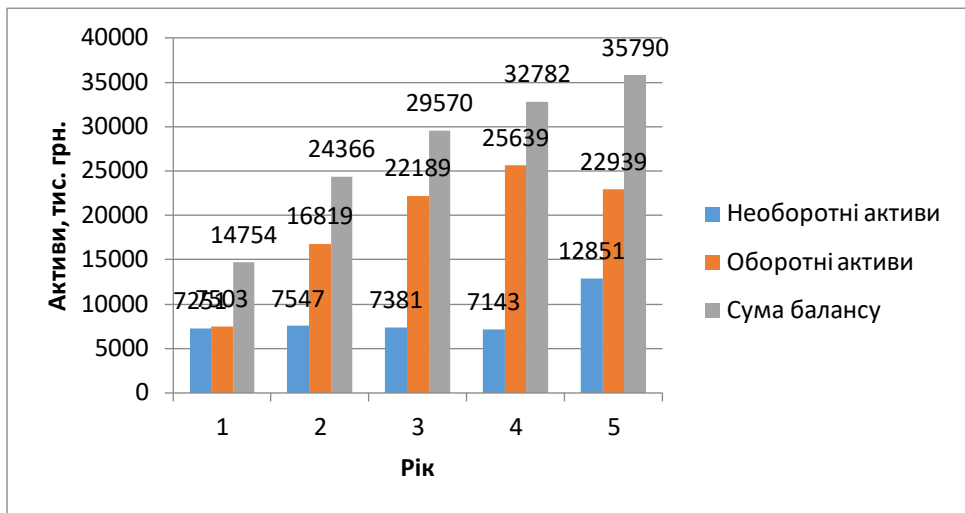

Рисунок 2.8 – Динаміка необоротних, оборотних активів та суми балансу за 2019–2023 роки у ТОВ «Дніпрянка»

Довгострокові біологічні активи та фінансові інвестиції, інші необоротні активи упродовж 2019–2023 років відсутні на балансі підприємства і не впливали на збільшення чи зменшення його майна. У ТОВ «Дніпрянка» зовсім відсутні нематеріальні активи. Це негативний факт, адже їх наявність та збільшення свідчили б про інноваційний характер стратегії розвитку підприємства.

Реальні активи, що характеризують потужність підприємства – основні засоби, виробничі запаси у 2019 році склали 13202 тис. грн., а у 2023 році – 33353 тис. грн. Їх зростання на 20151 тис. грн. (на 152,64%) свідчить про орієнтацію на створення матеріальних умов для розширення основної діяльності підприємства. Залишкова вартість основних засобів підприємства за балансом збільшилася у 2023 році на 5600 тис. грн. або на 77,23% порівняно з 2019 роком. Її обсяг у структурі необоротних активів зменшився за досліджуваний період на 13,24%.

Оборотні активи підприємства за 2019–2023 роки збільшилися на 15436 тис. грн. або на 205,73% за рахунок збільшення запасів на 14551 тис. грн., дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом – на 1288 тис. грн., іншої поточної дебіторської заборгованості – на 864 тис. грн., грошей та їх еквівалентів на 282 тис. грн. А дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги зменшилася на 239 тис. грн.

Аналіз пасивів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки на основі даних табл. А.1–А.5 наведено в табл. 2.5 та на рис. 2.9.

Таблиця 2.5 – Аналіз динаміки та структури пасивів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Актив	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022		2023		Відхилення		Відхилення	
	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	2023/2019 роки		2023/2022 роки	
											Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %	Абс. знач., тис. грн.	Відн. вел. струк. %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I. Власний капітал														
Зареєстрований (пайовий) капітал	10	0,0008	10	0,0005	10	0,0005	10	0,0003	10	0,0028	0	0,00	0	0,0025
Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	12738	99,900 2	18502	99,900 5	21542	99,900 5	23387	71,34	24255	67,77	11517	-32,13	868	-3,57
Неоплачений капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	12748	86,40	18512	75,97	21552	72,88	23397	71,37	24265	67,80	11517	-18,60	868	-3,57
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення														
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
III. Поточні зобов'язання														
Короткострокові кредити банків	400	20,09	-	-	2957	36,88	2412	7,36	7813	21,83	7413	1,74	5401	14,23
Поточна кредитор. заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
товари, роботи, послуги	595	29,66	2437	41,63	2160	26,95	4973	15,17	1979	5,23	1384	-24,43	-595	-9,94

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
розрахунками з бюджетом	237	11,81	22	0,38	-	-	-	-	39	0,11	-198	-11,70	39	0,11
у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
розрахунками зі страхування	19	0,95	25	0,42	-	-	-	-	44	0,12	25	-0,83	44	0,12
розрахунками з оплати праці	72	3,59	90	1,54	-	-	-	-	-	-	-72	-3,59	-	-
Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	680	33,90	3280	56,03	2900	36,17	2000	6,10	2550	7,12	1870	-26,78	550	1,02
Усього за розділом III	2006	13,60	5854	24,03	8018	27,12	9385	28,63	11525	32,20	9519	18,60	2140	3,57
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	14754	100,00	24366	100,00	29570	100,00	32782	100,00	35790	100,00	21036	0,00	3008	0,00

Джерело: розраховано автором на основі табл. А.1–А.5

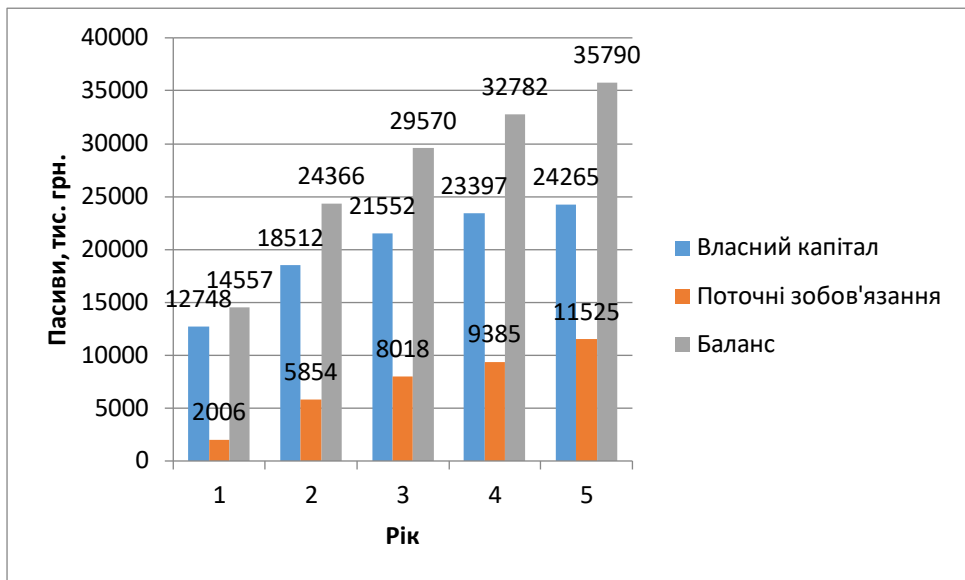

Рисунок 2.9 – Динаміка власного капіталу, поточних зобов'язань та суми балансу за 2019–2023 роки у ТОВ «Дніпрянка»

За даними табл. 2.5 у ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки розмір пайового капіталу не змінився. Але відбулося збільшення розміру всього власного капіталу на 11517 тис. грн., хоча у структурі балансу його частка зменшилася на 18,60%. Якщо детально розглядати структуру власного капіталу, то майже всю питому вагу займає нерозподілений прибуток, за виключенням частки пайового капіталу, яка в загальному розмірі власного капіталу займає значно менше одного відсотка.

Додатковий, резервний та неоплачуваний капітал у підприємство за весь досліджуваний період відсутній.

Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення у підприємства упродовж усього досліджуваного періоду відсутні. Цей факт не можна назвати ні позитивним, ні негативним, тому що висновок залежить від характеру обраної підприємством стратегії розвитку.

Сума поточних зобов'язань збільшилася на 2140 тис. грн., а в структурі балансу – на 3,57% передусім через збільшення короткострокових кредитів банків, поточної кредитної заборгованості за товари, роботи, послуги та інших поточних зобов'язань. У поточних зобов'язаннях підприємства найбільшу питому вагу займають вище згадані складові. Оцінка змін, які відбулися у структурі джерел фінансування, може бути різною з позицій інвесторів та підприємства.

Для інвесторів ситуація у ТОВ «Дніпрянка» недостатньо надійна, адже

частка власного капіталу Товариства зменшилася на 18,60% у порівнянні з 2019 роком та виявляє тенденцію до поступового зменшення. Підприємство користується короткостроковими кредитами банку, коштами від фінансової оренди та отриманими небанківськими кредитами.

Для комплексного аналізу прибутковості сільськогосподарського виробництва необхідно здійснити оцінювання основних економічних показників, які її відображають.

Величина наявних власних оборотних коштів (*ВОК*) ТОВ «Дніпрянка» за роками досліджуваного періоду склала:

$$ВОК_{2019} = (12644,0 + 12748,0) / 2 - (4310,0 + 7251,0) / 2 = 6915,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2020} = (12748,0 + 18512,0) / 2 - (7251,0 + 7547,0) / 2 = 8231,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2021} = (18512,0 + 21552,0) / 2 - (7547,0 + 7381,0) / 2 = 12568,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2022} = (21552,0 + 23397,0) / 2 - (7381,0 + 7143,0) / 2 = 29736,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2023} = (23397,0 + 24265,0) / 2 - (7143,0 + 12851,0) / 2 = 33828,0 \text{ (тис. грн.)}.$$

Їх величина відображає вартість оборотних активів, яка фінансується виключно за рахунок власних джерел фінансових ресурсів.

Наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів (перманентний, функціонуючий капітал *ФК*) характеризується такими значеннями:

$$ФК_{2019} = 6915,5 + 0 = 6915,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ФК_{2020} = 8231,0 + 0 = 8231,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ФК_{2021} = 12568,0 + 0 = 12568,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ФК_{2022} = 29736,5 + 0 = 29736,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ФК_{2023} = 33828,0 + 0 = 33828,0 \text{ (тис. грн.)}.$$

Загальна величина коштів для формування запасів (*ЗВК*):

$$ЗВК_{2019} = 6915,5 + (3463,0 + 2006,0) / 2 = 9650,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ЗВК_{2020} = 8231,0 + (2006,0 + 5854,0) / 2 = 12161,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ЗВК_{2021} = 12568,0 + (5854,0 + 8018,0) / 2 = 19504,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ЗВК_{2022} = 29736,5 + (8018,0 + 9385,0) / 2 = 38438,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ЗВК_{2023} = 33828,0 + (9385,0 + 11525,0) / 2 = 44283,0 \text{ (тис. грн.)}.$$

Трьом показникам джерел формування запасів відповідають три показники їх забезпеченості джерелами формування:

- надлишок (+), нестача (-) власних оборотних коштів (ΔBOK):

$$\Delta BOK_{2019} = 6915,5 - (9584,0 + 5951,0) / 2 = -852,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta BOK_{2020} = 8231,0 - (5951,0 + 15060,0) / 2 = -2274,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta BOK_{2021} = 12568,0 - (15060,0 + 21296,0) / 2 = -5610,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta BOK_{2022} = 29736,5 - (21296,0 + 24696,0) / 2 = 6740,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta BOK_{2023} = 33828,0 - (24696,0 + 20502,0) / 2 = 11229,0 \text{ (тис. грн.)};$$

- надлишок (+), нестача (-) власних і довгострокових залучених джерел формування запасів ($\Delta \Phi K$):

$$\Delta \Phi K_{2019} = -852,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta \Phi K_{2020} = -2274,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta \Phi K_{2021} = -5610,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta \Phi K_{2022} = 6740,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta \Phi K_{2023} = 11229,0 \text{ (тис. грн.)};$$

- надлишок (+), нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів і витрат ($\Delta ЗВК$):

$$\Delta ЗВК_{2019} = 9650,0 - (9584,0 + 5951,0) / 2 = 1882,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta ЗВК_{2020} = 12161,0 - (5951,0 + 15060,0) / 2 = 1655,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta ЗВК_{2021} = 19504,0 - (15060,0 + 21296,0) / 2 = 1326,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta ЗВК_{2022} = 38438,0 - (21296,0 + 24696,0) / 2 = 15442,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta ЗВК_{2023} = 44283,0 - (24696,0 + 20502,0) / 2 = 21684,0 \text{ (тис. грн.)}.$$

Отже, упродовж 2019–2021 років досліджуваного періоду ТОВ «Дніпрянка» мало нестійкий фінансовий стан. Трикомпонентний показник (0; 0; 1) за ці роки свідчить про нестачу власних оборотних коштів (0), власних і довгострокових позикових джерел (0) та надлишок загальної величини основних джерел формування запасів (1). Отже, у підприємства у цей період недостатня фінансова стійкість. Але у 2022–2023 роках ситуація змінилася на краще. Трикомпонентний показник (1; 1; 1) характеризує стан ТОВ «Дніпрянка» як абсолютно фінансово стійкий.

Система відносних показників оцінювання фінансової стійкості ТОВ «Дніпрянка» включає:

- коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу)

$$K_a 2019 = (12644,0 + 12748,0) / 2 / (16107,0 + 14754,0) / 2 = 12696,0 / 15430,5 = 0,823 \text{ (част. од.)};$$

$$K_a 2020 = (12748,0 + 18512,0) / 2 / (14754,0 + 24366,0) / 2 = 15630,0 / 19560,0 = 0,799 \text{ (част. од.)};$$

$$K_a 2021 = (18512,0 + 21542,0) / 2 / (24366,0 + 29570,0) / 2 = 20032,0 / 26968,0 = 0,743 \text{ (част. од.)};$$

$$K_a 2022 = (21542,0 + 23387,0) / 2 / (29570,0 + 32782,0) / 2 = 22464,5 / 31176,0 = 0,721 \text{ (част. од.)};$$

$$K_a 2023 = (23397,0 + 24265,0) / 2 / (32782,0 + 35790,0) / 2 = 23831,0 / 34286,0 = 0,695 \text{ (част. од.)};$$

- коефіцієнт фінансової залежності (концентрації залученого капіталу)

$$K_{\phi 3 2019} = (0,0 + (3463,0 + 2006,0)) / 2 / (16107,0 + 14754,0) / 2 = 2734,5 / 15430,5 = 0,177 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\phi 3 2020} = (0,0 + (2006,0 + 5854,0)) / 2 / (14754,0 + 24366,0) / 2 = 3930,0 / 19560,0 = 0,201 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\phi 3 2021} = (0,0 + (5854,0 + 8018,0)) / 2 / (24366,0 + 29570,0) / 2 = 6936,0 / 26968,0 = 0,257 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\phi 3 2022} = (0,0 + (8018,0 + 9385,0)) / 2 / (29570,0 + 32782,0) / 2 = 8701,5 / 31176,0 = 0,279 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\phi 3 2023} = (0,0 + (9385,0 + 11525,0)) / 2 / (32782,0 + 35790,0) / 2 = 10455,0 / 34286,0 = 0,305 \text{ (част. од.)};$$

Частка власного капіталу повинна бути високою (вище 0,6). У ТОВ «Дніпрянка» коефіцієнт автономії вище цього значення. Це спонукає інвесторів вкладати кошти у підприємство.

- коефіцієнт маневреності власного капіталу

$$K_m 2019 = 6915,5 / (12644,0 + 12748,0) / 2 = 6915,5 / 12696,0 = 0,545 \text{ (част. од.)};$$

$$K_m 2020 = 8231,0 / (12748,0 + 18512,0) / 2 = 8231,0 / 15630,0 = 0,527 \text{ (част. од.)};$$

$$K_m 2021 = 12568,0 / (18512,0 + 21552,0) / 2 = 12568,0 / 15630,0 = 0,804 \text{ (част. од.)};$$

$K_m_{2022} = 29736,5 / (21552,0 + 23397,0) / 2 = 29736,5 / 22474,5 = 1,323$ (част. од.);

$K_m_{2023} = 33828,0 / (23397,0 + 24265,0) / 2 = 33828,0 / 23831,0 = 1,419$ (част. од.);

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами

$K_{\text{вок}2019} = 6915,5 / (11797,0 + 7503,0) / 2 = 0,717$ (част. од.);

$K_{\text{вок}2020} = 8231,0 / (7503,0 + 16819,0) / 2 = 0,677$ (част. од.);

$K_{\text{вок}2021} = 12568,0 / (16819,0 + 22189,0) / 2 = 0,644$ (част. од.);

$K_{\text{вок}2022} = 29736,5 / (22189,0 + 25639,0) / 2 = 1,243$ (част. од.);

$K_{\text{вок}2023} = 33828,0 / (25639,0 + 22939,0) / 2 = 1,393$ (част. од.);

- коефіцієнт фінансового ризику (левериджу) (КФЛ). Рекомендоване значення – не більше 1,5.

$K_{\text{ФЛ}2019} = 2734,5 / 12696,0 = 0,215$ (част. од.);

$K_{\text{ФЛ}2020} = 3930,0 / 15630,0 = 0,251$ (част. од.);

$K_{\text{ФЛ}2021} = 6936,0 / 20032,0 = 0,346$ (част. од.);

$K_{\text{ФЛ}2022} = 8701,5 / 22474,5 = 0,387$ (част. од.);

$K_{\text{ФЛ}2023} = 10455,0 / 13331,0 = 0,784$ (част. од.).

Оскільки значення даного коефіцієнта не перевищує одиниці, то це вказує, що ТОВ «Дніпрянка» не втрачає своєї фінансової стійкості. Але збільшення значення коефіцієнта за звітний період із 0,215 част. од. до 0,784 част. од. свідчить про посилення залежності Товариства від залучення позикових коштів та про зниження його фінансової стійкості.

Для оцінювання ліквідності ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки за рівнем їх ліквідності, а зобов'язання – за строками погашення згрупуємо його засоби у табл. 2.6. Дані з балансів ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки свідчать, що вказані баланси Товариства не є ліквідними за таких причин:

- підприємство у 2019–2023 роках не має достатньої суми наявних грошових коштів для розрахунків з кредиторами ($A1 < П1$);

Таблиця 2.6 – Оцінка ліквідності балансу ТОВ «Дніпрянка» (станом на кінець року), тис. грн.

Активи	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Пасиви	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів у році				
												2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Найбільш ліквідні (A1)	25	175	77	263	282	Найбільш термінові зобов'язання (П1)	3145	1603	5061	6973	3712	A1<П1 -3120	A1<П1 -1428	A1<П1 -4984	A1<П1 -6710	A1<П1 -3430
Які швидко реалізуються (A2)	1527	904	-	-	1288	Короткострокові кредити банків і позики (П2)	403	-	2957	2412	7813	A1>П1 1124	A2>П2 904	A2<П2 -2957	A2<П2 -2412	A2<П2 -6525
Які вільно реалізуються (A3)	5951	15060	21296	24696	20502	Довгострокові зобов'язання (П3)	0	0	0	0	0	A3>П3 5951	A3>П3 15060	A3>П3 21296	A3>П3 24696	A3>П3 20502
Які важко реалізуються (A4)	7251	7547	7381	7143	12851	Постійні пасиви (П4)	12748	18512	21552	23397	24265	A4<П4 -5497	A4<П4 -10965	A4<П4 -14171	A4<П4 -16254	A4<П4 -11414
Баланс	14754	24366	29570	32782	35790	Баланс	14754	24366	29570	32782	35790	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: дані табл. А.1–А.5

- ліквідною у 2019 – 2020 роках була друга група активів. Однак, слід зазначити, що у 2021–2023 роках ситуація змінилася на протилежну;

- ліквідною є третя група активів упродовж усього аналізованого періоду. Однак, слід зазначити, що Товариство не користується довгостроковими послугами установ банків і не має заборгованості за довгостроковими кредитами. Тому вважаємо виконання третього співвідношення умовним;

- слід відмітити достатність власного капіталу для формування важколіквідних активів;

- упродовж аналізованого періоду Товариство не мало дефіциту власного оборотного капіталу, який збільшився за 5 років на 272 тис. грн.

Для комплексного оцінювання ліквідності балансу визначимо показники ліквідності для ТОВ «Дніпрянка»:

- коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (покриття) складає по роках досліджуваного періоду такі значення:

$$K_{зл\ 2019} = 9650,0 / 2734,5 = 3,529 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{зл\ 2020} = 12161,0 / 3930,0 = 3,094 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{зл\ 2021} = 19504,0 / 6936,0 = 2,812 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{зл\ 2022} = 23914,0 / 8701,5 = 2,748 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{зл\ 2023} = 24289,0 / 10455,0 = 2,323 \text{ (част. од.)}.$$

Отже, у Товаристві на одну гривню короткострокових зобов'язань припадає відповідно 3,529 грн., 3,094 грн., 2,812 грн., 2,748 грн. та 2,323 грн. фінансових ресурсів, вкладених в оборотні активи, по роках досліджуваного періоду. Це означає, що з плином часу фінансове становище Товариства погіршилося, але суб'єкт господарювання упродовж досліджуваного періоду вважається платоспроможним;

- коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$):

$$K_{шл\ 2019} = ((1533,0 + 25,0) / 2 + (680,0 + 1527,0) / 2) / 2734,5 = 0,688 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{шл\ 2020} = ((25,0 + 175,0) / 2 + (1527,0 + 904,0 + 680,0)) / 3930,0 = 0,421 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{шл\ 2021} = ((175,0 + 77) / 2 + (904,0 + 136,0 + 680,0 + 680,0) / 2) / 6936,0 = 0,096 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{шл}} 2022 = ((77,0 + 263,0)/2 + (0,0 + 0,0 + 136,0 + 680,0 + 680,0)/2) / 8701,5 = 0,105 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{шл}} 2023 = ((263,0 + 282,0)/2 + (1288,0 + 680,0 + 867,0)/2) / 10455,0 = 0,162 \text{ (част. од.)}.$$

Це означає, що Товариство у 2019 році за рахунок грошових коштів та очікуваних надходжень від дебіторів ще мало можливість для погашення поточної заборгованості. Нормативне значення показника 0,7–0,8 майже досягалося у цей період. А вже у 2020–2023 роках грошових коштів та очікуваних надходжень від дебіторів було недостатньо для цих цілей;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{ал}}$):

$$K_{\text{ал}} 2019 = 779,0 / 2734,5 = 0,285 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{ал}} 2020 = 100,0 / 3930,0 = 0,025 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{ал}} 2021 = 126,0 / 6936,0 = 0,018 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{ал}} 2022 = 170,0 / 8701,5 = 0,020 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{ал}} 2023 = 172,5 / 10455,0 = 0,016 \text{ (част. од.)}.$$

Зважаючи на те, що нормативне значення показника складає 0,2–0,3 част. од., у Товариства недостатньо грошових коштів для покриття короткострокових зобов'язань. І по роках періоду положення погіршується;

- власний оборотний капітал ($ВОК$):

$$ВОК_{2019} = 6915,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2020} = 8231,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2021} = 12568,0 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2022} = 15212,5 \text{ (тис. грн.)};$$

$$ВОК_{2023} = 13834,0 \text{ (тис. грн.)}.$$

Усі значення показника власного оборотного капіталу задовольняють нормативному значенню. Причому у порівнянні з 2019 роком його величина зросла на 6918,5 тис. грн. або на 100,04%. Ця ситуація свідчить про здатність Товариства вчасно погасити короткострокові зобов'язання;

- коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом ($K_{\text{заб. вок.}}$):

$$K_{\text{заб. вок.}} 2019 = 6915,5 / 2734,5 = 2,529 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{заб. вок.}} 2020 = 8231,0 / 3930 = 2,094 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{заб. вок.}} 2021 = 12568 / 6936 = 1,812 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{заб. вок.2022}} = 15212,5 / 8701,5 = 1,748 \text{ (част. од.)};$$

$$K_{\text{заб. вок.2023}} = 13834,0 / 10455,0 = 1,323 \text{ (част. од.)};$$

- коефіцієнт маневреності власного капіталу для ТОВ «Дніпрянка» у 2019 році склав 0,545 част. од.; у 2020 році – 0,527 част. од.; у 2021 році – 0,627 част. од.; у 2022 – 1,323 част. од.; у 2023 році – 1,419 част. од. Усі значення позитивні та свідчать про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних та частини оборотних активів;

- коефіцієнт маневреності грошових коштів у ТОВ «Дніпрянка» становить у 2019 році 0,061 част. од.; у 2020 році – 0,006 част. од.; у 2021 році – 0,006 част. од.; у 2022 році – 0,008 част. од.; у 2023 році – 0,011 част. од. Зростання цього показника в динаміці – позитивна тенденція.

Для визначення якісної структури поточних активів розрахуємо такі показники:

- частка оборотних коштів в активах ($ЧО_{\delta}K_a$) – відношення оборотних активів до загальної величини господарських засобів (валюта балансу). У ТОВ «Дніпрянка» частка оборотних коштів в активах становила відповідно у 2019 році – 62,54%, у 2020 році – 62,17%, у 2021 році – 67,41%; у 2022 році – 76,71%; у 2023 році – 70,84%;

- частка виробничих запасів у поточних активах ($ЧВЗ_a$) – характеризує якісну структуру поточних активів і визначається як відношення запасів до загальної величини поточних активів. У Товаристві даний показник склав у 2019 році 50,34%; у 2020 році – 53,71%; у 2021 році – 93,20%; у 2022 році – 73,76%; у 2023 році – 65,91%;

- частка власних оборотних коштів у покритті запасів у ТОВ «Дніпрянка» у 2019 році мають значення 0,8903 част. од.; у 2020 році – 0,7835 част. од.; у 2021 році – 0,6914 част. од.; у 2022 році – 0,6615 част. од.; у 2023 році – 61,32 част. од. Це вартість запасів, яка покривається власними оборотними коштами. Рекомендована нижня межа цього показника – 50%;

- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості у Товаристві складає по роках досліджуваного періоду відповідно 0,543 част. од.; 0,890 част.

од.; 0,507 част. од.; 0,210 част. од.; 0,904 част. од. Це означає, що сума заборгованості дебіторів Товариству менша, ніж заборгованість Товариства перед кредиторами. Оптимальний рівень дебіторської та кредиторської заборгованості залежить від конкретних операційних умов сільськогосподарських підприємств. Він варіює залежно від характеристик цих конкретних умов і для одного й того ж підприємства може змінюватися з перебігом часу. Ці процеси дуже важливі для визначення майбутніх економічних вигод. Виходячи з цього, доцільно зробити аналіз цієї заборгованості та визначити їх роль в системі управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. Аналіз показників ділової активності ТОВ «Дніпрянка» наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Коефіцієнтний аналіз показників ділової активності ТОВ «Дніпрянка» за 2019–2023 роки

Показник	Рік					Абсолютне відхилення	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
						/2019 р.	/2022 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотність дебіторської заборгованості, обертів	22,754	15,800	24,725	41,575	27,822	5,068	-13,753
Оборотність кредиторської заборгованості, обертів	12,345	14,056	12,535	8,718	25,160	12,815	16,442
Середній період погашення дебіторської заборгованості, днів	15,821	22,785	14,560	8,659	12,939	-2,882	4,280
Середній період погашення кредиторської заборгованості, днів	29,162	25,612	28,720	41,294	13,761	-15,401	-27,533
Оборотність постійних активів, обертів	4,344	3,322	3,975	4,282	3,945	-0,399	-0,337
Оборотність чистих активів, обертів	1,481	1,572	1,978	1,384	1,655	0,245	0,271
Оборотність товарно-матер. запасів (I), обертів	3,233	2,339	1,632	1,352	1,745	-1,488	0,393
Середній період обороту товарно-матеріальних запасів, днів	188,630	410,574	406,007	395,441	354,124	165,494	-41,317
Середній період обороту товарно-матеріальних запасів, днів	188,630	410,574	406,007	395,441	354,124	165,494	-41,317
Тривалість фінансового циклу, днів	153,159	360,495	362,671	342,762	341,873	188,714	-0,889
Тривалість операційного	201,881	427,925	414,785	404,100	366,436	164,555	-37,664

циклу, днів								
Оборотність продукції, обертів	готової	17,602	10,571	10,017	4,031	3,552	-14,050	-0,479
Оборотність капіталу, обертів	власного	1,978	1,572	1,481	1,384	1,655	-0,323	0,271

Джерело: розраховано автором

Додатне значення тривалості фінансового циклу є свідченням того, що підприємство в 2019–2023 роках в середньому отримувало від клієнтів гроші пізніше, ніж здійснювало платежі своїм кредиторам. Упродовж 2019–2023 років операційний цикл ТОВ «Дніпрянка» збільшився з 201,881 днів до 366,436 днів. На це вплинуло зростання суми дебіторської заборгованості. Резерви зниження показника необхідно шукати саме в сфері управління дебіторською заборгованістю.

У табл. 2.8 наведено оцінювання фінансової стійкості ТОВ «Дніпрянка».

Таблиця 2.8 – Коефіцієнтний аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «Дніпрянка»

Показник	Рік					Абсолютне відхилення	
	2019	2020	2021	20220	2023	2023/ 2019 роки	2023/ 2022 роки
						7	8
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт заборгованості	0,177	0,201	0,257	0,279	0,305	0,128	0,026
Коефіцієнт фінансової стабільності	4,643	3,977	2,888	2,583	2,279	-1,853	-0,304
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,823	0,799	0,743	0,721	0,695	-0,128	-0,026
Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Відношення заборгованості до капіталізації	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,215	0,251	0,346	0,387	0,439	0,214	0,052
Коефіцієнт концентр. власного капіталу	0,823	0,799	0,743	1,308	1,439	0,667	0,131
Коефіцієнт фінансової залежності	1,215	1,251	1,346	1,387	1,435	0,220	0,048

Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,545	0,527	0,627	0,677	0,581	0,036	-0,096

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт структури залученого капіталу	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Джерело: розраховано автором

Коефіцієнт заборгованості ТОВ «Дніпрянка» знаходиться в межах норми – менше 0,5 упродовж усього досліджуваного періоду. Це означає, що більша частина активів підприємства фінансується за рахунок власних коштів. Чим нижчий коефіцієнт заборгованості, тим менший ризик, пов'язаний з роботою Товариства.

Коефіцієнт фінансової стабільності – це індикатор фінансової стійкості, який говорить про здатність компанії відповідати за своїми зобов'язаннями в середньо- і довгостроковій перспективі. Значення показника вказує на те, скільки гривень власного капіталу припадає на кожну гривню зобов'язань компанії. Нормативне значення показника знаходиться в межах 0,67–1,5. У Товаристві значення вище 1,5. Це означає наявність додаткових резервів підвищення ефективності за рахунок залучення позикових коштів. Таке високе значення говорить про низький рівень фінансових ризиків.

Багато аналітиків вважають, що коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) не повинен бути меншим за 0,5–0,6. Хоча, наприклад, у японських компаніях він, як правило, дорівнює 0,2–0,3. У більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств значення цього коефіцієнта коливається в межах 0,8–0,9, що спостерігається і в ТОВ «Дніпрянка». Але безумовно, це не свідчить про його фінансову стабільність, а лише про обмеженість та недоступність зовнішнього фінансування. Зростання коефіцієнта фінансової

незалежності означає підвищення фінансової стійкості підприємства і є позитивним моментом. У той же час, його зростання може і не сприяти збільшенню виробничої активності підприємства, зростанню його рентабельності. Аналізуючи коефіцієнт фінансової незалежності, необхідно передусім звертати увагу на наявність економічно виправданих зовнішніх джерел фінансування.

Оскільки упродовж усіх років досліджуваного періоду у Товаристві відсутні довгострокові зобов'язання, то такі показники фінансової стійкості як коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань, відношення заборгованості до капіталізації, коефіцієнт довгострокового залучення капіталу, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт структури залученого капіталу не визначалися.

З розрахунку коефіцієнта співвідношення позикових та власних коштів в динаміці видно, що упродовж п'ятих досліджуваних років значення показника є додатним і постійно підвищується. Це означає, що у підприємства в обігу знаходиться більше власних коштів, ніж позикових, і це співвідношення стає все менш вагомим. Це пояснюється тим, що власні кошти підприємства мають тенденцію до збільшення, а позикові кошти – до скорочення.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу характеризує частку власних коштів підприємства в загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Що вищим є значення цього показника, то більше підприємство є фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів.

Щодо розміру частки власного капіталу, то існують різні думки. Найбільш поширена думка, що частка власного капіталу має бути не меншою за 0,6 (60 %). У ТОВ «Дніпрянка» вона висока. Це означає, що є більша можливість погасити борги за рахунок власних коштів. Визначене значення коефіцієнта фінансової залежності для Товариства знаходиться в рекомендованих межах (менше, ніж 2).

Нормативним значенням коефіцієнта маневреності власних коштів вважається 0,1 і вище. У Товариства значення показника додатне, що свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних і частини оборотних активів.

2.2. Установлення факторів впливу на процес удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка»

Як зазначалося раніше, організаційний механізм управління зерно продуктовим виробництвом – це складна економічна система, якій притаманні рух, розвиток та необхідність удосконалення. В сучасних умовах господарювання необхідно застосовувати методи дослідження організаційного механізму управління, які дозволили б враховувати вплив на нього факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці дослідження дадуть можливість виявити специфіку, взаємозв'язки, направленість дії факторів на об'єкт управління для визначення інструментів і методів впливу на структурні елементи зерно продуктового виробництва як об'єкта управління з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Вагому роль у розробці організаційного механізму управління на підприємстві відіграють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на процес виробництва, використання оборотних коштів, організаційну структуру та розвиток підприємства в цілому [26].

Ознайомившись із чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища на організаційний механізм управління підприємства, запропонованими вченими, ми дійшли висновку, що доцільно удосконалити існуючі чинники з урахуванням особливостей стратегічного управління.

Виходячи з цього, ми запропонували комплекс факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, котрі впливають на ефективність діяльності [36].

Нині спостерігається чітка тенденція до зміни пріоритетів у потребах споживачів: від суто цінових факторів до підвищення запитів до якості продукції та послуг. Водночас організаційні структури вітчизняних сільськогосподарських підприємств не повною мірою дозволяють реалізувати процедури адаптації їх діяльності до зміни бізнес-процесів, викликаних необхідністю всебічного урахування запитів споживачів. Слід також зазначити, що використовувані

системи мотивації персоналу виробничих підприємств не завжди орієнтовані на реалізацію обраної стратегії розвитку, що призводить, з одного боку, до скорочення виробничого персоналу, а з іншого – до зростання потреби в кваліфікованих кадрах [37].

Загалом формування і підтримання на відповідному рівні гнучкості профілю підприємства зводиться до постійного, цілеспрямованого вивчення динаміки суспільних потреб та систематичного приведення у відповідність до цих потреб сукупності всіх ресурсів підприємства як важливої передумови ефективного його функціонування.

На ефективність функціонування організаційного механізму управління підприємства впливає чимало факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [36, с. 76]. Вчені дотримуються різноманітних підходів при поділі факторів впливу. Наприклад, їх можна розділити на загальні та специфічні [38]. До загальних належать зовнішні та внутрішні. Специфічні залежать від виду діяльності, галузі застосування, процесу виробництва.

Виокремлення специфічних факторів залежить від процесу діяльності підприємства. Фактори, виділені нами на основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних вчених, заслуговують на увагу і їх потрібно враховувати в процесі розробки оновленого організаційного механізму управління підприємства, виходу на міжнародний ринок, підвищення швидкості економічного розвитку, уникнення кризових ситуацій та банкрутства, своєчасної розробки попереджувальних заходів за умов мінливості зовнішнього середовища.

Показник, в якому акумулюється вплив усіх факторів, як природних, так і економічних, організаційно-господарських, на ефективність організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством, – рентабельність – є одним із показників прибутковості підприємства.

Важливим практичним аспектом прибутковості є питання щодо визначення ключового, домінантного фактора впливу на неї. Наше бачення вирішення цього питання в тому, що порівняння факторів впливу на прибутковість сільськогосподарських підприємств – справа непроста. І не випадково дотепер не

розроблена методика визначення структури (питомої ваги) впливу внутрішніх чинників на ефективність господарської діяльності, а відповідно й прибутковість підприємств. Напевне, й зробити це більш-менш точно неможливо, особливо в землеробстві, у якому на продуктивність та ефективність істотно впливають природно-кліматичні умови.

Важливо також враховувати взаємодію окремих факторів. Так, рівень технічної оснащеності господарства щодо землеробства потребує відповідних земельних площ. Тільки за такої умови можливе ефективне й повне використання техніки.

Слід також звернути увагу на ту обставину, що економічна вагомість того чи іншого фактора змінюється в міру розвитку продуктивних сил і не однакова для різних видів аграрного виробництва.

Наприклад, економічна вагомість чинника «трудової» приватної власності, безперечно, досить суттєва, але зменшується, «розмивається» в міру використовуваних техніки й технологій, найманої праці, розмірів підприємства. І тільки в трудомістких видах сільськогосподарської продукції цей чинник і нині займає провідне місце.

Стрімкий розвиток продуктивних сил у сільському господарстві, впровадження досягнень НТП щодо техніки і особливо технологій, об'єктивна необхідність відновлення й розвитку сільського господарства на інтенсивно-інноваційних засадах надають чиннику техніко-технологічної оснащеності і відповідно професіоналізму тих, хто її використовує, визначального значення.

Але зрештою прибутковість залежить від організації господарської та комерційної діяльності, тобто менеджерів підприємств. Доказом цього є той факт, що в однаковому зовнішньому ринковому середовищі завжди є високоприбуткові та збиткові агроструктури. Певною мірою це зумовлено природними чинниками. Однак вирішальним є професіоналізм менеджерів усіх рівнів і рівень його реалізації. Вони, виходячи із даної кон'юнктури ринку, вирішують усі питання щодо створення умов ефективного функціонування й розвитку підприємства. Успіх справи зможуть забезпечити тільки високопрофесійні управлінські кадри і

тому їхньому формуванню й ефективному використанню слід приділити належну увагу. Адже прибуткові господарства – це результат таланту та енергії самовідданих справі окремих людей, керівників, спроможних організувати виробництво так, щоб досягти високого рівня ефективності, подолати вплив макроекономічного середовища, інституційні обмеження та наслідки негативних природних факторів [39, с. 740–741]. Отже, у системі внутрішніх факторів, що впливають на прибутковість, домінантне місце належить якості менеджменту.

Одним із головних методів, що забезпечують ефективну оцінку фінансових результатів діяльності аграрних підприємств, є метод факторного аналізу. Його можна розглядати як методіку, що системно вивчає та комплексно вимірює вплив факторів на результативність показників та їх величину. Під час проведення факторного аналізу доцільно оцінювання проводити за двома групами показників – за прибутками та рентабельністю. Саме вони є критеріями та головними показниками ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

У процесі аналізу прибутку та рентабельності вивчаються динаміка, виконання плану прибутку від реалізації продукції та визначаються фактори зміни їх суми.

Прибуток від реалізації продукції в цілому по підприємству залежить від чотирьох факторів:

- обсягу реалізації продукції g ;
- структури продукції s ;
- собівартості продукції z ;
- рівня середньо реалізаційних цін p .

Обсяг реалізації продукції може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на суму прибутку. Збільшення обсягу продажу рентабельної продукції приводить до пропорційного збільшення прибутку. Якщо продукція є збитковою, то при збільшенні обсягу реалізації відбувається зменшення суми прибутку.

Як позитивний, так і негативний вплив на суму прибутку може здійснювати і структура товарної продукції. Якщо збільшиться частка більш рентабельних видів продукції в загальному обсязі її реалізації, то сума прибутку зросте, а при збільшенні питомої ваги низькорентабельної чи збиткової продукції загальна сума прибутку зменшиться.

Собівартість продукції та прибуток знаходяться у обернено-пропорційній залежності: зниження собівартості приводить до відповідного зростання суми прибутку та навпаки.

Зміна рівня середньо реалізаційних цін та величина прибутку знаходяться в прямо пропорційній залежності: при збільшенні рівня цін сума прибутку зростає та навпаки.

У табл. 2.9 наведені показники діяльності ТОВ «Дніпрянка», які необхідні для визначення впливу перерахованих факторів на суму фактичного прибутку 2023 року порівняно з базовим 2022 роком.

Таблиця 2.9 – Вихідні дані для факторного аналізу прибутку ТОВ «Дніпрянка», тис. грн.

Показник	Базисний період	Фактично реалізована продукція по базисних показниках	Звітний період
Чистий дохід від реалізації продукції	31098	34898	39438
Собівартість продукції	29582	21097	38560
Фінансовий результат до оподаткування	1845	3040	878

Джерело: узагальнено автором

Вплив зазначених факторів на величину прибутку можна визначити за допомогою розрахунків, наведених нижче.

1. Загальна зміна величини прибутку

$$P_{pzs} = \sum(p_1 - z_1) - \sum(p_0 - z_0) = 878 - 1845 = -967 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Зміна прибутку за рахунок зміни цін

$$P_p = \sum p_1 g_1 - \sum p_0 g_1 = 31098 - 34898 = -3660 \text{ (тис. грн.)}$$

3. Зміна прибутку за рахунок зміни собівартості

$$P_z = \sum g_1 z_0 - \sum g_1 z_1 = 22974 - 21097 = 1877 \text{ (тис. грн.)}$$

4. Зміна прибутку за рахунок зміни обсягу реалізації

$$P_g = \left(\frac{\sum g_1 p_0}{\sum g_0 p_0} - 1 \right) * \sum (p_0 - z_0) * g_0 = (39438/31098 - 1) * 3040 = 816 \text{ (тис. грн.)}$$

5. Зміна прибутку за рахунок зміни структури реалізованої продукції:

5.1. Зміна прибутку за рахунок зміни структури реалізованої продукції та обсягу реалізації

$$P_{gs} = \sum g_1 (p_0 - z_0) - \sum g_0 (p_0 - z_0) = 3856 - 3040 = 816 \text{ (тис. грн.)}$$

5.2. Зміна прибутку за рахунок зміни структури реалізованої продукції

$$P_s = P_{gs} - P_g = 816 - 816 = 0 \text{ (тис. грн.)}$$

Слід відмітити негативний вплив зміни рівня цін (-3660 тис. грн.) на загальну суму прибутку. Аналіз показав, що найбільший позитивний вплив на збільшення прибутку ТОВ «Дніпрянка» здійснює зміна собівартості та структури реалізованої продукції. Її обсяг теж позитивно вплинув на збільшення прибутку.

У процесі факторного аналізу рентабельності як відносного показника, що визначає рівень доходності аграрного підприємства, необхідно вивчити динаміку її показників, виконання плану по їх рівню та провести міжгосподарські порівняння з підприємствами-конкурентами. Вони характеризують ефективність роботи сільськогосподарського підприємства в цілому, доходність різних напрямів діяльності, більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання тому, що їх величина показує співвідношення ефекту з наявними чи спожитими ресурсами. Рівень рентабельності виробничої діяльності підприємства залежить від змін обсягу реалізації, структури реалізованої продукції, її собівартості та середніх цін реалізації.

У табл. 2.10 наведені показники діяльності ТОВ «Дніпрянка» для оцінювання впливу перерахованих факторів на величину рентабельності 2023 року порівняно з базовим 2022 роком.

Таблиця 2.10 – Фактори зміни рентабельності ТОВ «Дніпрянка», тис. грн.

Показник	Зміна прибутку у звітному році порівняно з базисним роком, тис. грн.	Прибуток з урахуванням впливу факторів, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Рентабельність виробництва, %	Зміна рентабельності, п.п.
----------	--	---	--	-------------------------------	----------------------------

Дані базисного періоду	-	1845	29582	8,81	-
Зміна рентабельності за рахунок зміни:					
собівартості	1877	-194	38560	10,073	1,263
ціни	-3660	4786	38560	3,514	-6,559
обсягу реалізації	816	878	38560	3,82	0,306
структурних змін	0	878	38560	3,82	0,00
Дані звітнього періоду	-	878	38560	3,82	-4,99

Джерело: узагальнено автором

Алгоритм факторного аналізу рентабельності наведено нижче.

1. Загальна зміна рентабельності визначається за формулою

$$R_{pzgs} = R_1 - R_0 = 3,82 - 8,81 = -4,99 \text{ п. п.}$$

2. Зміна рентабельності за рахунок зміни собівартості продукції

$$R_z = ((\Sigma(p_0 - z_0) + \Pi_z) / \Sigma z_1 q_1) - R_0 = ((1845 + 2039) / 38560 \times 100) - 8,81 = 1,263 \text{ п.п.}$$

3. Зміна рентабельності за рахунок зміни ціни реалізації визначається за формулою

$$R_p = ((\Sigma(p_0 - z_0) + \Pi_p) / \Sigma z_1 q_1) - R_1 = ((1845 + (-3660)) / 38560 \times 100) - 10,073 = -6,559 \text{ п.п.};$$

4. Зміна рентабельності за рахунок зміни обсягу реалізації дорівнює величині

$$R_q = ((\Sigma(p_0 - z_0) + \Pi_q) / \Sigma z_1 q_1) - R_1 = (1845 + 815,28) / 38560 \times 100 - 10,073 = 0,306 \text{ п.п.};$$

5. Зміна рентабельності за рахунок структурних зрушень визначається за формулою

$$R_{(qs-q)} = (\Pi_{qs} - \Pi_q) / \Sigma z_1 q_1 = 878 / 38560 \times 100 - 3,82 = 0,00 \text{ п.п.}$$

У ТОВ «Дніпрянка» максимальний вплив на величину рентабельності здійснили ціна (зменшення рентабельності на 6,559%). Собівартість продукції та обсяг її реалізації справили позитивний вплив на рентабельність звітнього року, збільшивши її на 1,263% та 0,306% відповідно.

2.3. Теоретичні засади сутності та принципи економіко-математичного моделювання удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка»

Сучасні умови управління виробництвом, у тому числі й організаційним механізмом управління підприємством, вимагають від учасників цього процесу широкого застосування сучасних методів розв'язання економічних задач за допомогою математики та кібернетики. В умовах, коли упроваджуються нові технології виробництва, ускладнюються об'єкти дослідження та функції управління, люди хочуть управляти виробничим процесом тільки за допомогою комп'ютерних пристроїв та інформаційних систем. Тим більше, що процес прийняття рішення супроводжується вибором серед множини параметрів та критеріїв найбільш ефективного раціонального рішення чи постановки завдань, націлених на досягнення максимальних результатів роботи підприємства.

Останнім часом особливо зросла роль системи менеджменту. А результати виробництва залежать від того, які оптимальні рішення у цьому напрямі зможе прийняти керівництво підприємства. На нашу думку, найефективнішим варіантом вирішення складних аналітичних завдань є економіко-математичне моделювання.

Економіко-математична модель виражає найсуттєвіші економічні взаємозв'язки між досліджуваними об'єктами чи процесами за допомогою математичних функцій, нерівностей і рівнянь. Необхідно вибрати систему параметрів і функцій, за допомогою яких можна буде сформулювати екстремальну задачу такого виду:

$$f(x_1, x_2, \dots, x_n) \rightarrow \max (\min) \quad (2.1)$$

за умови

$$g_i(x_1, x_2, \dots, x_n) \leq 0, \quad (2.2)$$

$$\varphi_i(x_1, x_2, \dots, x_n) \geq 0, \quad (2.3)$$

де f, g_i, φ_i – функції;

x_1, x_2, \dots, x_n – параметри управління.

Економіко-математична модель – це сукупність математичного вираження цільової функції (2.1) та її обмежень (2.2–2.3). Шляхом побудови та використання багатofакторних економіко-математичних моделей можна розв'язати низку

завдань. Так, можна виявити та кількісно виміряти комплексний вплив факторів на результативний показник, визначити найбільш раціональні шляхи підвищення рівня його ефективного використання у виробничому процесі тощо.

Основним етапом моделювання економічних процесів є економічна постановка задачі. Вона включає низку дій: вибір факторів впливу на результативний показник; збір даних та їхню первинну обробку; вибір форми зв'язку; остаточний відбір факторів; розрахунок параметрів та оцінювання отриманих результатів; розробку методики використання моделі для досягнення поставлених цілей.

Зі створенням організаційного механізму управління підприємством підприємство зможе уникнути негативних соціально-економічних наслідків та забезпечити максимально можливу стійкість підприємства на ринку збуту і отримання максимального результату від ринкової діяльності з мінімальними витратами, що на відміну від усталеного тлумачення організаційного механізму передбачає його формування і реалізацію в системі збуту сільськогосподарської продукції. Саме зазначене поняття у широкому значенні забезпечує комплексність вивчення та розв'язання проблеми функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку.

Висновки до розділу 2

ТОВ «Дніпрянка» є суб'єктом малого підприємництва та спеціалізується на вирощуванні зернових, зернобобових і технічних культур. Землі, які отримані для обробітку від орендодавців, розташовані у Херсонській та Дніпропетровській областях України.

У результаті аналізу економічного стану сільськогосподарського підприємства ТОВ «Дніпрянка» за результатами вирощування Товариством зернових та технічних культур у 2019–2023 роках видно, що обсяг є нестабільним. Причиною цього насамперед можуть бути зміна площ під посівами зернових та

технічних культур, різні кліматичні умови упродовж досліджуваного періоду, військова загроза тощо.

У структурі посівів відображаються зміни пріоритетів орендаторів, викликані попитом ринку, бажанням здійснити експериментальні зміни у сівозміні з метою виявлення здатності ґрунтів до більшої родючості, можливості досягти більш ефективної діяльності по вирощуванню продукції рослинництва.

Аналіз показників за досліджуваний період показав позитивну динаміку до збільшення чистого доходу від реалізації продукції, продуктивності праці працівників, зменшення витрат на 1 грн. продукції. Але одночасно збільшилася величина собівартості реалізованої продукції, зменшився обсяг чистого прибутку та фондівіддачі основних засобів, що є негативним фактом діяльності Товариства.

В сучасних умовах господарювання необхідно застосовувати методи дослідження організаційного механізму управління, які дозволили б враховувати вплив на нього факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці дослідження дадуть можливість виявити специфіку, взаємозв'язки, направленість дії факторів на об'єкт управління для визначення інструментів і методів впливу на структурні елементи зерно продуктового виробництва як об'єкта управління з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Вагому роль у розробці організаційного механізму управління підприємства відіграють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на процес виробництва, використання оборотних коштів, організаційну структуру та розвиток підприємства в цілому.

Фактори, виділені нами на основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних вчених, заслуговують на увагу, і їх потрібно враховувати в процесі розробки оновленого організаційного механізму управління підприємством, виходу на міжнародний ринок, підвищення швидкості економічного розвитку, уникнення кризових ситуацій та банкрутства, своєчасної розробки попереджувальних заходів за умов мінливості зовнішнього середовища.

Визначення ключового, домінантного фактора впливу на ефективність організаційного механізму управління – справа непросте. І не випадково дотепер не розроблена методика визначення структури впливу внутрішніх чинників на ефективність господарської діяльності, а відповідно й прибутковість підприємств. Зробити це більш-менш точно неможливо, особливо в землеробстві, у якому на продуктивність та ефективність істотно впливають природно-кліматичні умови.

Показник, в якому акумулюється вплив усіх факторів: природних, економічних, організаційних, господарських на ефективність організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством, – це рентабельність, один із показників прибутковості підприємства.

Рівень рентабельності виробничої діяльності, розрахований в цілому по ТОВ «Дніпрянка», залежить від змін обсягу реалізації, структури реалізованої продукції, її собівартості та середніх цін реалізації.

Аналіз показав, що найбільший позитивний вплив на збільшення прибутку ТОВ «Дніпрянка» здійснює зміна собівартості та структури реалізованої продукції. Її обсяг теж позитивно вплинув на збільшення прибутку.

Рівень рентабельності виробничої діяльності, розрахований в цілому по підприємству, залежить від змін обсягу реалізації, структури реалізованої продукції, її собівартості та середніх цін реалізації.

У ТОВ «Дніпрянка» максимальний вплив на величину рентабельності здійснили ціна, (зменшення рентабельності на 6,559%), собівартість продукції та обсяг її реалізації (збільшення на 1,263% та 0,306% відповідно).

Сучасні умови управління виробництвом, у тому числі й організаційним механізмом управління підприємством, вимагають від учасників цього процесу широкого застосування сучасних методів розв'язання економічних задач за допомогою математики та кібернетики.

Зі створенням організаційного механізму управління підприємством підприємство зможе уникнути негативних соціально-економічних наслідків та забезпечити максимально можливу стійкість підприємства на ринку збуту і отримання максимального результату від ринкової діяльності з мінімальними

витратами, що на відміну від усталеного тлумачення організаційного механізму передбачає його формування і реалізацію в системі збуту сільськогосподарської продукції. Саме зазначене поняття у широкому значенні забезпечує комплексність вивчення та розв'язання проблеми функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ АКТИВІЗАЦІЄЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Вибір моделі оцінювання інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств

Важливим стратегічним завданням на всіх рівнях управління сільськогосподарського підприємства повинне стати формування його інноваційного потенціалу у рамках певного виробленого організаційного механізму управління розвитком інноваційних процесів, представленого як складна комплексна система, що складається з: організації інноваційної діяльності, розвитку підприємництва у сфері сільського господарства, планування цієї діяльності і впровадження інноваційних проєктів у виробництво, державної підтримки і заходів стимулювання учасників інноваційного процесу (фінансування, кредитування, страхування, оподаткування) на всіх його стадіях (створення, поширення, впровадження і освоєння інновацій у виробництві), ціноутворення на всіх етапах з урахуванням економічного інтересу його учасників.

Для визначення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств було обрано модель, запропоновану в роботі [40]. З її допомогою розраховується інтегральний показник інвестиційної привабливості як функція від часткових оціночних фінансових показників.

Модель має переваги перед іншими наявними моделями та відповідає низці ключових умов, а саме:

- розрахунок часткових фінансових оціночних показників здійснюється на основі відкритої та загальнодоступної офіційної статистичної інформації – річної фінансової звітності підприємств;

- використання методу експертних оцінок для визначення рівня значущості впливу часткових оціночних фінансових показників на рівень інтегрального показника моделі визначення інвестиційної привабливості підприємств;

- використання науково-обґрунтованої обмеженої кількості часткових фінансових оціночних показників, що дозволяє зменшити громіздкість розрахунків та зберегти надійність та точність отриманих результатів;

- здійснення рейтингової оцінки досліджуваних підприємств за критерієм рівня їх інвестиційної привабливості, що покращує легкість сприйняття та наочність відображення отриманих результатів проведених розрахунків, забезпечує важливу для потенційних інвесторів можливість порівняння результатів оцінювання, визначення їх динаміки за низку років.

Відповідно до обраної моделі розраховується інтегральний показник інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства, який слугуватиме також його рейтинговою оцінкою, за формулою

$$R_j = \sqrt{K_1(X'_{1j})^2 + \dots + K_i(X'_{ij})^2 + \dots + K_n(X'_{nj})^2} \rightarrow \max; \quad (3.1)$$

де R_j – інтегральний показник інвестиційної привабливості j -підприємства;

X'_{ij} – значення стандартизованого часткового фінансового оціночного i -показника j -підприємства, $i=1, n$; $j=1, m$;

n – кількість часткових оціночних фінансових показників інвестиційної привабливості підприємства, $n=1, 9$;

m – кількість досліджуваних підприємств, $m=1, 3$;

K_i – ваговий коефіцієнт i -го часткового оціночного фінансового показника.

Відповідно до методичних рекомендацій, приведених у роботі [40], кількість часткових оціночних фінансових показників моделі визначення інвестиційної привабливості досліджуваних підприємств сягає дев'яти, і включає:

- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт оборотності власного капіталу;
- коефіцієнт фондівдачі;

- рентабельність активів;
- чиста рентабельність продажів;
- коефіцієнт рамбурсності;
- коефіцієнт залежності;
- рентабельність продукції (валова рентабельність продажів).

Даний перелік показників дозволяє охопити основні сфери діяльності підприємства, визначити рівень його розвитку та головні проблеми функціонування – так звані «вузькі місця». Він включає показники ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості та залежності, ділової активності.

Економічний зміст та нормативне значення кожного з вищеперерахованих часткових оціночних фінансових показників обраної економіко-математичної моделі визначення інвестиційної привабливості підприємства разом із зазначенням (на основі експертної оцінки) значущості їх рівнів впливу на формування значення інтегрального показника R_j , наведено в табл. 3.1 [40].

Таблиця 3.1 – Часткові оціночні показники обраної моделі

Показник	Економічний зміст показника	Нормативне значення показника	Рівень (K_i) значущості показника
Чиста рентабельність продажів (X_1)	Ефективність (прибутковість) збуту	зростання	0,17
Рентабельність активів (X_2)	Ефективність інвестицій у власний розвиток	зростання	0,15
Валова рентабельність продажів (X_3)	Ефективність виробленої продукції	зростання	0,14
Фондовіддача (X_4)	Обсяг реалізації продукції на 1 грн. необоротних активів	зростання	0,12
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (X_5)	Оборотність власного капіталу	зростання	0,11
Коефіцієнт загальної ліквідності (X_6)	Здатність підприємства розрахуватися із заборгованістю в майбутньому	$\geq 2,0$	0,09
Коефіцієнт автономії (X_7)	Незалежність від зовнішніх джерел фінансування	$\geq 0,5$	0,08
Коефіцієнт залежності (X_8)	Величина позикових засобів, що припадають на кожну гривню власних засобів, вкладених в активи	$\leq 1,0$	0,08

Коефіцієнт рамбурсності (X ₉)	Характеристика частини виручки від реалізації, що вилучається на відшкодування поточної кредиторської заборгованості	зниження	0,06
Усього	-	-	1,00

Як бачимо, найбільший рівень значущості впливу показника на загальний рівень інвестиційної привабливості підприємства має показник чистої рентабельності продажів ($K_1=0,17$). Наступними за рівнем значущості є показники рентабельності активів ($K_2=0,15$), валової рентабельності продажів ($K_3=0,14$), коефіцієнт фондівдачі ($K_4=0,12$), коефіцієнт оборотності власного капіталу ($K_5=0,11$). Найменший вплив на формування значення показника R_j мають коефіцієнт загальної ліквідності ($K_6=0,09$), коефіцієнт автономії ($K_7=0,08$), коефіцієнт залежності ($K_8=0,08$), коефіцієнт рамбурсності ($K_9=0,06$).

Коефіцієнт чистої рентабельності продажів X_1 розраховується за формулою

$$X_1 = \frac{ЧП}{ЧД}, \quad (3.2)$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства, тис. грн.;

ЧД – чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.

Коефіцієнт чистої рентабельності продажів – це коефіцієнт прибутковості, що вказує на обсяг чистого прибутку, який генерує кожна гривня продажів. Він дозволяє приблизно спрогнозувати, на скільки зросте чистий прибуток компанії при підвищенні рівня збуту на гривню [41].

Коефіцієнт рентабельності активів X_2 розраховується за формулою

$$X_2 = \frac{ЧП}{\bar{A}}, \quad (3.3)$$

де \bar{A} – середньорічна вартість активів підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт рентабельності активів показує ефективність використання активів підприємства для генерації прибутку. Чим вищий показник, тим більш ефективним є весь процес управління, адже показник рентабельності активів формується під впливом усієї діяльності підприємства [41].

Показник валової рентабельності продажів X_3 розраховується за формулою

$$X_3 = \frac{ВП}{ЧД}, \quad (3.4)$$

де $ВП$ – валовий прибуток підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт фондівдачі X_4 розраховується за формулою

$$X_4 = \frac{ЧД}{\overline{ОЗ}}, \quad (3.5)$$

де $\overline{ОЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.

Коефіцієнт фондівдачі – це показник ділової активності підприємства, який демонструє ефективність використання основних засобів. Значення вказує на те, скільки продукції вироблено та скільки надано послуг на кожен гривню фінансових ресурсів вкладену в основні засоби. Застосовуючи цей індикатор можна зрозуміти ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу X_5 розраховується за формулою

$$X_5 = \frac{ЧД}{\overline{ВК}}, \quad (3.6)$$

де $\overline{ВК}$ – середньорічна вартість власного капіталу підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу – це показник ділової активності, який демонструє ефективність управління власним капіталом. Показник доцільно розглядати в динаміці, а також порівняти зі значеннями конкурентів. Підвищення коефіцієнту упродовж періоду дослідження говорить про постійну оптимізацію роботи підприємства в цій сфері [41].

Коефіцієнт загальної ліквідності X_6 розраховується за формулою

$$X_6 = \frac{\overline{ОА}}{\overline{КЗ}}, \quad (3.7)$$

де $\overline{ОА}$ – середньорічна вартість оборотних активів підприємства, тис. грн.;

$\overline{КЗ}$ – середньорічна сума короткострокових зобов'язань підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт загальної ліквідності – це індикатор здатності підприємства відповідати за поточними зобов'язаннями. Він демонструє скільки гривень

оборотних активів припадає на кожну гривню поточних зобов'язань. Якщо показник має значення нижче нормативного, то це свідчить про недостатність оборотних активів для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат. Інтереси щодо коефіцієнта загальної ліквідності у кредиторів та власників різні. Для кредиторів чим вищий показник тим краще, у той час як для власників значення показника вище нормативного є ознакою неефективної структури активів [41].

Коефіцієнт автономії X_7 розраховується за формулою

$$X_7 = \frac{\overline{BK}}{\overline{\Pi}} \quad (3.8)$$

де $\overline{\Pi}$ – середньорічна сума пасивів підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт автономії є одним із найбільш важливих коефіцієнтів фінансової стійкості. Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів. Цей показник важливий як для власників, так і для кредиторів підприємства. Низьке значення буде сигналізувати про високий рівень ризиків і низьку стійкість в середньостроковій перспективі [41].

Коефіцієнт залежності X_8 розраховується за формулою

$$X_8 = \frac{\overline{ДЗ} + \overline{КЗ}}{\overline{BK}}, \quad (3.9)$$

де $\overline{ДЗ}$ – середньорічна сума довгострокових зобов'язань підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт залежності як індикатор фінансової стійкості характеризує здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями в середньо- і довгостроковій перспективі. Низьке значення показника не обов'язково означає високий ризик банкрутства. Якщо зниження обсягу продажів приведе до зміни додатної суми чистого грошового потоку на від'ємний, то в таких умовах низьке значення коефіцієнта буде говорити про можливість швидкого банкрутства. З огляду на це, низьке значення не говорить про швидке банкрутство, але вказує

на наявність фінансових ризиків в довгостроковій перспективі. Підприємства з нормативним значенням і високою часткою власного капіталу можуть продовжувати роботу. Високе значення показника може вказувати на неповне використання потенціалу підприємства [41].

Коефіцієнт рамбурсності розраховується за формулою

$$X_9 = \frac{ЧД}{КЗ}. \quad (3.10)$$

З-поміж обраних дев'яти оціночних фінансових показників два є дестимуляторами, а саме коефіцієнт залежності X_8 та коефіцієнт рамбурсності X_9 . Чим вищими є їх значення, тим меншою є інвестиційна привабливість досліджуваних підприємств, і навпаки. Інші сім показників є стимуляторами.

Для розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства R_j потрібно провести стандартизацію значень часткових оціночних показників моделі. Стандартизація здійснюється за формулою

$$X'_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{X}_{ij}}, \quad (3.11)$$

де \bar{X}_{ij} – середнє значення i -часткового оціночного показника j -підприємства.

Середні значення часткових оціночних показників розраховуються за формулою

$$\bar{X}_{ij} = \sum_{i=1}^9 X_{ij} / 9. \quad (3.12)$$

Отже, враховуючи формули (3.1)–(3.12), економіко-математична модель визначення рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства має вигляд

$$R_j = ((X'_{1j} * 0,17)^{1/2})^2 + ((X'_{2j} * 0,15)^{1/2})^2 + ((X'_{3j} * 0,14)^{1/2})^2 + ((X'_{4j} * 0,12)^{1/2})^2 + \\ ((X'_{5j} * 0,11)^{1/2})^2 + ((X'_{6j} * 0,09)^{1/2})^2 + ((X'_{7j} * 0,08)^{1/2})^2 + \\ ((X'_{8j} * 0,08)^{1/2})^2 + ((X'_{9j} * 0,06)^{1/2})^2 \rightarrow \max. \quad (3.13)$$

Значення отриманого розрахункового показника R_j інтерпретується наступним чином: чим більшим є значення R_j , тим більш інвестиційно-привабливим є досліджуване підприємство, і навпаки.

3.2. Реалізація економіко-математичної моделі інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства

У роботі розглядаються три сільськогосподарські підприємства. Це ТОВ «Дніпрянка», ТОВ «Зарічний» та ТОВ «Інгулецький».

На основі документів фінансової звітності ТОВ «Дніпрянка» та з використанням формул (3.2) – (3.10) було розраховано значення часткових оціночних показників за період 2021–2023 років. Результати розрахунків наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Значення часткових оціночних показників ТОВ «Дніпрянка» за 2021–2023 роки

Показник	Позначення показника	Рік		
		2021	2022	2023
Чиста рентабельність продажів	X_1	0,1494	0,2414	0,2572
Рентабельність активів	X_2	0,0849	0,1574	0,1418
Валова рентабельність продажів	X_3	0,4599	0,5415	0,4968
Фондовіддача	X_4	0,5977	0,7378	0,6938
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	X_5	0,6912	0,7827	0,6613
Коефіцієнт загальної ліквідності	X_6	12,1534	12,6614	11,1197
Коефіцієнт автономії	X_7	0,8223	0,8687	0,8336
Коефіцієнт залежності	X_8	0,2160	0,2006	0,1966
Коефіцієнт рамбурсності	X_9	10,0560	13,4808	10,7928

Як бачимо, упродовж 2021–2023 років виробнича та збутова діяльність ТОВ «Зарічний», а також політика управління активами підприємства були ефективними, про що свідчать позитивні значення показників X_1 – X_3 . Хоча у

2023 році ситуація дещо погіршилася, відбулося зниження значень показників X_2 та X_3 .

За досліджуваний період значення коефіцієнтів $X_4 - X_7$ показали схожий характер змін. У 2022 році вони збільшилися приблизно від 4% до 23% порівняно з 2021 роком. А потім у 2023 році зменшилися приблизно від 4% до 15%, що є свідченням зниження ефективності використання основних виробничих засобів підприємства та власного капіталу акціонерів.

Динаміку значень часткових оціночних показників ТОВ «Зарічний» за 2021–2023 роки, наведених в табл. 3.2, наочно зображено на рис. 3.1 та рис. 3.2.

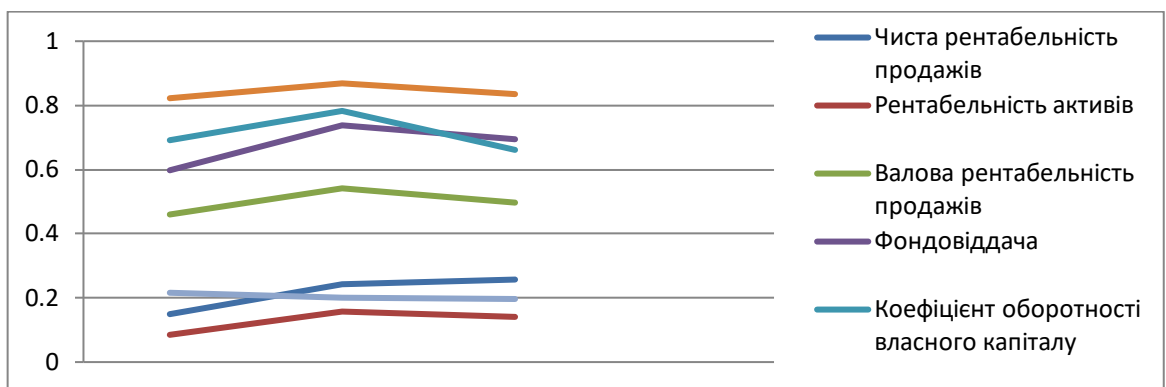

Рисунок 3.1 – Динаміка значень часткових оціночних показників $X_1 - X_5$ та $X_7 - X_8$ ТОВ «Дніпрянка» за 2021–2023 роки, част. од.

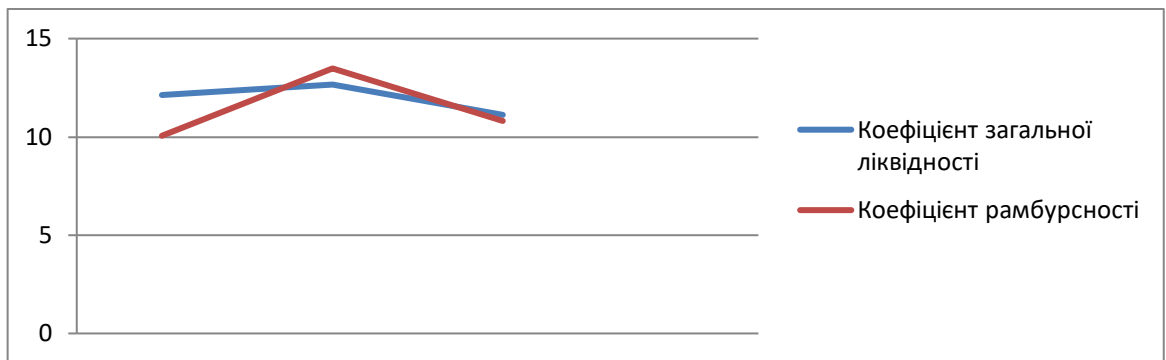

Рисунок 3.2 – Динаміка значень часткових оціночних показників X_6 та X_9 ТОВ «Дніпрянка» за 2021–2023 роки, част. од.

Стандартизовані значення часткових оціночних показників ТОВ «Дніпрянка», розраховані на основі даних табл. 3.2 та формул (3.11–3.12), наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Стандартизовані значення часткових оціночних показників ТОВ «Дніпрянка» за 2021–2023 роки, част. од.

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
X' ₁₁	0,0533	0,0732	0,0919
X' ₂₁	0,0303	0,0477	0,0507
X' ₃₁	0,1640	0,1642	0,1775
X' ₄₁	0,2938	0,2238	0,2478
X' ₅₁	0,2466	0,2374	0,2362
X' ₆₁	4,3352	3,8404	3,9723
X' ₇₁	0,2933	0,2635	0,2978
X' ₈₁	0,0770	0,0608	0,0702
X' ₉₁	3,5870	4,0889	3,8645

На основі документів фінансової звітності ТОВ «Зарічний» (табл. А.3 – А.4) та з використанням формул (3.2) – (3.10) було розраховано значення часткових оціночних показників за період 2021–2023 років. Результати розрахунків наведено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Значення часткових оціночних показників ТОВ «Зарічний» за 2021–2023 роки

Показник	Позначення показника	Рік		
		2021	2022	2023
Чиста рентабельність продажів	X ₁	0,2323	0,2719	0,0867
Рентабельність активів	X ₂	0,2604	0,2202	0,0723
Валова рентабельність продажів	X ₃	0,5036	0,5132	0,5671
Фондовіддача	X ₄	0,9725	0,9324	1,1406
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	X ₅	1,6715	1,1948	1,2443
Коефіцієнт загальної ліквідності	X ₆	4,0863	5,5403	4,5847
Коефіцієнт автономії	X ₇	0,6705	0,6778	0,6698
Коефіцієнт залежності	X ₈	0,4915	0,4753	0,4929
Коефіцієнт рамбурсності	X ₉	10,3767	6,9823	6,4750

Як бачимо, упродовж 2021–2023 років виробнича та збутова діяльність ТОВ «Зарічний», а також політика управління активами підприємства були не достатньо ефективними, про що свідчить зменшення значень показників чистої рентабельності продажів та рентабельності активів, коефіцієнтів оборотності власного капіталу, загальної ліквідності, автономії у 2023 році. У цьому ж році позитивним стало зростання валової рентабельності продажів,

фондовіддачі основних засобів. Коефіцієнт залежності як де стимулятор спрацював у негативному напрямку, досягши значення, що перевищило показник 2021 року. Значно покращилася ситуація з коефіцієнтом рамбурсності, відбулося суттєве зниження його значення порівняно із 2021 роком.

Динаміку значень часткових оціночних показників ТОВ «Зарічний» за 2021–2023 роки наочно зображено на рис. 3.3 та рис. 3.4.

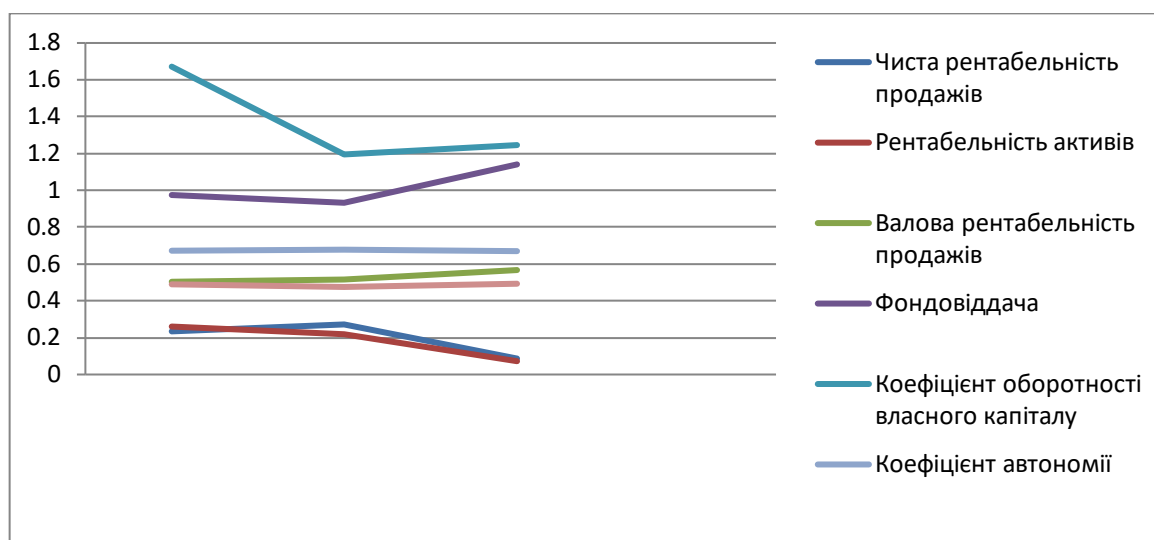

Рисунок 3.3 – Динаміка значень часткових оціночних показників X_1 – X_5 та X_7 – X_8 ТОВ «Зарічний» за 2021–2023 роки, част. од.

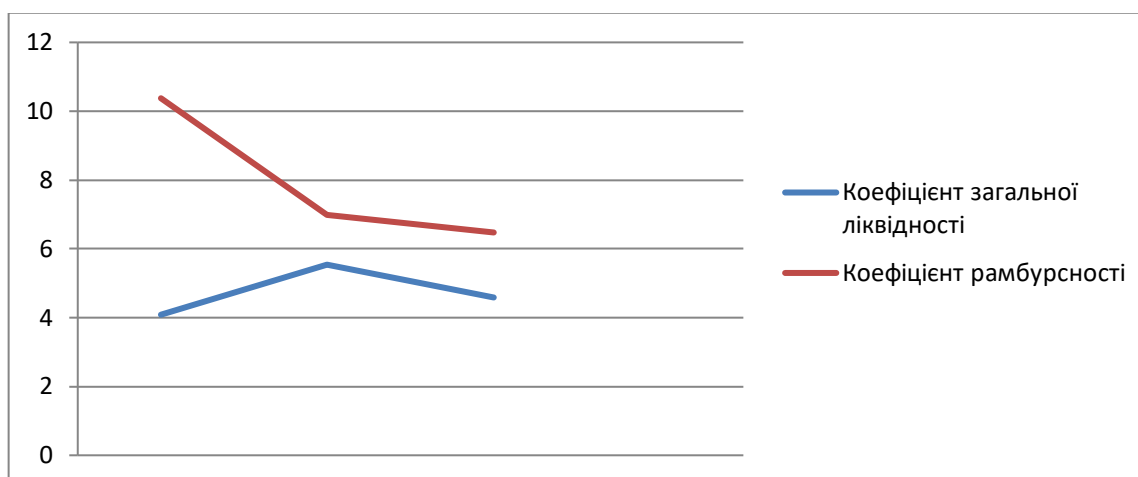

Рисунок 3.4 – Динаміка значень часткових оціночних показників X_6 та X_9 ТОВ «Зарічний» за 2021–2023 роки, част. од.

На основі документів фінансової звітності ТОВ «Інгулецький» (табл. А.5 – А.6) та з використанням формул (3.2) – (3.10) було розраховано значення часткових оціночних показників за період 2021–2023 років. Результати розрахунків наведено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Стандартизовані значення часткових оціночних показників ТОВ «Зарічний»

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
1	2	3	4
X'_{12}	0,1085	0,1548	0,0509
X'_{22}	0,1216	0,1254	0,0424
X'_{32}	0,2353	0,2922	0,3329

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4
X'_{42}	0,4543	0,5308	0,6695
X'_{52}	0,7809	0,6802	0,7303
X'_{62}	1,9090	3,1542	2,6920
X'_{72}	0,3132	0,3859	0,3931
X'_{82}	0,2296	0,2706	0,2893
X'_{92}	4,8476	3,9752	3,8005

Значення часткових оціночних показників ТОВ «Інгулецький» за 2021–2023 роки наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Значення часткових оціночних показників ТОВ «Інгулецький» за 2021–2023 роки

Показник	Позначення показника	Рік		
		2021	2022	2023
Чиста рентабельність продажів	X_1	0,0190	0,2248	0,3145
Рентабельність активів	X_2	0,0087	0,1723	0,3736
Валова рентабельність продажів	X_3	0,3058	0,3927	0,4310
Фондовіддача	X_4	0,2627	1,2901	1,1953
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	X_5	0,6817	1,1294	0,9251
Коефіцієнт загальної ліквідності	X_6	1,4957	1,4164	1,4844
Коефіцієнт автономії	X_7	0,6751	0,6785	1,2844
Коефіцієнт залежності	X_8	0,4813	0,4738	0,3467
Коефіцієнт рамбурсності	X_9	2,2062	3,7133	4,2138

Як бачимо, упродовж 2021–2023 років виробнича та збутова діяльність ТОВ «Інгулецький», а також політика управління активами підприємства були ефективними, про що свідчать позитивні та з року в рік зростаючі значення показників X_1 – X_3 .

За досліджуваний період значення показників X_4 , X_5 показали схожий характер змін. У 2022 році вони збільшилися порівняно з 2021 роком, але у 2023 році зменшилися, що є свідченням зниження ефективності використання основних виробничих засобів підприємства та власного капіталу акціонерів.

Майже вдвічі зріс коефіцієнт автономії. Поступовим зменшенням характеризується значення коефіцієнта залежності. Обидві ситуації є позитивним явищем.

Коефіцієнт рамбурсності як дестимулятор свідчить про погіршення рівня інвестиційної привабливості підприємства.

Динаміку значень часткових оціночних показників ТОВ «Інгулецький» за 2021–2023 роки (табл. 3.6), наочно зображено на рис. 3.5 та на рис. 3.6.

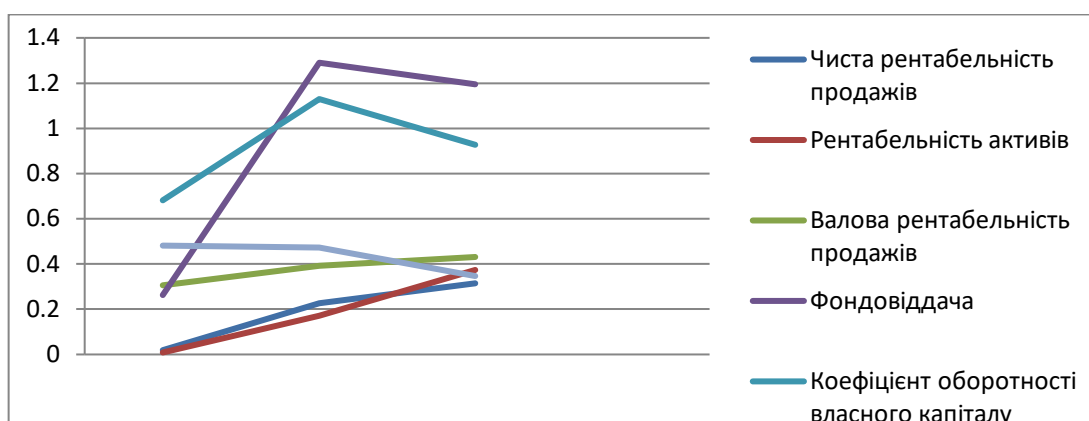

Рисунок 3.5 – Динаміка значень часткових оціночних показників X_1 – X_5 та X_7 – X_8 ТОВ «Дніпрянка» за 2021–2023 роки, част. од.

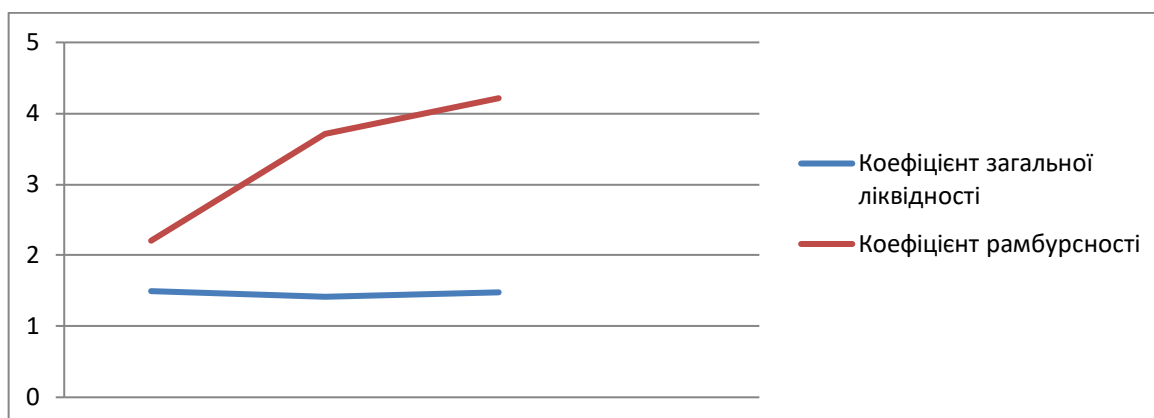

Рисунок 3.6 – Динаміка значень часткових оціночних показників X_6 та X_9 ТОВ «Інгулецький» за 2018–2020 роки, част. од.

Стандартизовані значення часткових оціночних показників ТОВ «Інгулецький» розраховані на основі даних табл. 3.6 та формули 3.10, наведено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Стандартизовані значення часткових оціночних показників ТОВ «Інгулецький» за 2021–2023 роки, част. од.

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
1	2	3	4
X'_{13}	0,0279	0,2132	0,2678
X'_{23}	0,0128	0,1634	0,3181
X'_{33}	0,4485	0,3724	0,3670

Продовження табл. 3.7

1	2	3	4
1	2	3	4
X'_{43}	0,3853	1,2233	1,0179
X''_{53}	0,9999	1,0709	0,7878
X'_{63}	2,1938	1,3431	1,2641
X'_{73}	0,9902	0,6434	1,0937
X'_{83}	0,7059	0,4493	0,2952
X'_{93}	3,2358	3,5211	3,5883

Проведені розрахунки дають можливість визначення рівнів інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств за ряд років та проведення їх рейтингової оцінки.

3.3. Економічне обґрунтування результатів реалізації економіко-математичної моделі інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства

На основі використання розрахункових даних, наведених у табл. 3.3, табл. 3.5, табл. 3.7, та формули (3.13) було розраховано значення інтегральних показників інвестиційної привабливості ТОВ «Дніпрянка», ТОВ «Зарічний» та ТОВ «Інгулецький». Результати розрахунку показника R_j наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Значення інтегрального показника R_j

Підприємство	Рік
--------------	-----

	2021	2022	2023
ТОВ «Дніпрянка»	0,978094	0,712471	0,727613
ТОВ «Зарічний»	0,716132	0,768590	0,747194
ТОВ «Інгулецький»	0,752956	0,797046	0,790906

Аналіз даних, наведених у табл. 3.8, показав, що в усіх підприємств спостерігається тенденція доколивань значення інтегрального показника R_j .

За досліджуваний період ТОВ «Дніпрянка» не вдалося підвищити рівень інвестиційної привабливості. У 2021 році значення R_1 для нього становило 0,978094 част. од. А вже у 2022 році R_2 становило 0,712471 част. од., що на 27,15% менше, ніж у 2021 році. У 2023 році значення інтегрального показника підвищилось на 2,13% порівняно з 2022 роком, склало 0,727613 част. од., що на 25,61% менше, ніж у 2021 році.

ТОВ «Зарічний», навпаки, у 2022 році підвищило значення інтегрального показника з 0,716132 част. од. до 0,76859 част. од. або на 7,33%. Але у 2023 році показник зменшився до 0,747194 част. од. або на 3,47%, хоча залишався більшим, ніж показник 2021 року, на 4,34%.

ТОВ «Інгулецький» демонструє тенденцію, схожу із ТОВ «Зарічний». Тобто, спочатку у 2022 році підвищення значення інтегрального показника 0,752956 част. од. до 0,797046 част. од. або на 5,86%, а потім у 2023 році його зниження до 0,790906 част. од. або на 0,77%.

Результати розрахунків із табл. 3.8 наочно відображені на рис. 3.7.

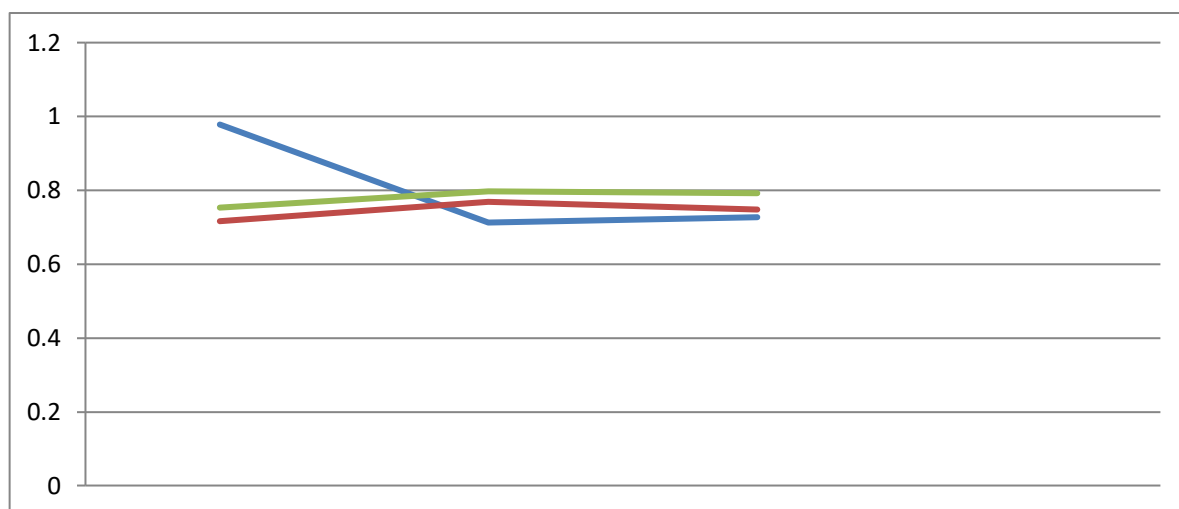

Рисунок 3.7 – Динаміка значень інтегрального показника інвестиційної привабливості ТОВ «Дніпрянка», ТОВ «Зарічний» та ТОВ «Інгулецький» за 2021–2023 роки

У табл. 3.9 наведено рейтингові оцінки досліджуваних сільськогосподарських підприємств, визначені за результатами розрахунків показника R_j (див. табл. 3.8).

Отже, найбільш інвестиційно-привабливим у 2021 році було ТОВ «Дніпрянка». У 2022 році підприємство здало свої позиції лідера та мало найнижчий рівень інвестиційної привабливості серед досліджуваних підприємств. У 2023 році ситуація не змінилася. ТОВ «Дніпрянка» за рівнем інвестиційної привабливості займало третє місце.

Таблиця 3.9 – Рейтингові оцінки інвестиційної привабливості досліджуваних підприємств

Підприємство	Рік		
	2021	2022	2023
ТОВ «Дніпрянка»	1	3	3
ТОВ «Зарічний»	3	2	2
ТОВ «Інгулецький»	2	1	1

ТОВ «Зарічний» жодного разу за досліджуваний період лідером не ставало. Із третього місця воно перемістилося на друге та зберегло цей стан і в 2023 році.

Двічі у досліджуваному періоді лідером за інвестиційною привабливістю ставало ТОВ «Інгулецький» – у 2022 році та 2023 році.

Отже, інвестору стає зрозумілим, що за результатами досліджень, проведених у кваліфікаційній роботі, найбільш ефективним є вкладення інвестиційних коштів у розвиток підприємства, яке стало найбільш привабливим у 2023 році – ТОВ «Інгулецький».

Економічне обґрунтування розробки представлено на рис. 3.8 у вигляді схеми структурно-логічної характеристики отримання результатів вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства.

1. Результати дослідження		
1.1. Теоретичні: - визначення основних категорій; - аналіз теоретичних аспектів процесу оцінювання інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства; - ознайомлення з наявним теоретично-методичним забезпеченням процесу вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства	1.2. Аналітичні: - аналіз стану інвестиційного клімату в Україні; - аналіз стану сільськогосподарської галузі та її внутрішнього ринку; - аналіз діяльності досліджуваних підприємств	1.3. Практичні: - апробація наявного теоретично-методичного інструментарію вибору найбільш інвестиційно-привабливого сільськогосподарського підприємства; - розробка теоретичної бази затемою дослідження
2. Сфера використання – управління інвестиційною привабливістю підприємства		
3. Структурно-функціональна характеристика використання практичних результатів		
3.1. Функціональне призначення: - оцінка інвестиційної привабливості підприємства	3.2. Структурна належність: - вища ланка управління підприємством	3.3. Склад користувачів: - керівництво підприємства; - працівники наукових закладів; - викладачі та здобувачі ЗВО
4. Можливі сфери практичного використання результатів: - сільськогосподарські підприємства незалежно від форми власності та розміру; - маркетингові центри, консалтингові фірми; - заклади вищої освіти		
5. Перспективи подальших досліджень: - розширення доступу до інформаційної бази дослідження сільськогосподарських підприємств; - розширення набору економіко-математичних моделей оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.		

Рисунок 3.8 – Схема структурно-логічної характеристики отримання та використання результатів дослідження

Отримані теоретичні, аналітичні та практичні результати можуть бути використані інвесторами для вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства, а також самим підприємством для упровадження у виробництво наданих рекомендацій з метою підвищення інвестиційної активності та інвестиційної привабливості.

У зв'язку зі зростаючими вимогами споживачів до якості товарної продукції перед ТОВ «Дніпрянка» гостро стоїть задача підвищити рівень урожайності, виростити урожай більш якісних сортів, удосконалити технологію

обробки земельних угідь, підвищити кваліфікаційний рівень працівників. Це є основою для зниження собівартості зернових та олійних культур, які вирощує Товариство, та дозволить більш ефективно, без обмежень реалізувати вирощений урожай.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення організаційного механізму управління сільськогосподарського підприємства є забезпечення підвищення якості товарної продукції. Для ТОВ «Дніпрянка» – це насіння соняшнику та озимої пшениці.

Найважливішим показником якості насіння соняшнику є його олійність. У 2023 році переробниками олійних культур було встановлене базове значення показника олійності. Воно складало 48% від маси насіння. За даними табл. 2.1 ТОВ «Дніпрянка» у 2023 році збило 3087 т насіння соняшнику з площі 1816 га. Досягнуто урожайність 17 ц/га. Значення показника олійності склало 49%, тобто перевищило базове значення на 1%.

За розрахунками це рівнозначне одержанню валового збору насіння в обсязі

$$\text{Валовий збір}_{\text{умов.}} = 3087 * 49 / 48 = 3151,3 \text{ (т)}.$$

$$\text{Приріст валового збору} = 3151,3 - 3087 = 64,3 \text{ (т)}.$$

$$\text{Приріст урожайності} = 64,3 / 1816 = 0,035 \text{ (т/га)} = 0,35 \text{ (ц/га)}.$$

$$\text{Урожайність}_{\text{умов.}} = 17 + 0,35 = 17,35 \text{ (ц/га)}.$$

Отже за рахунок удосконалення організаційного механізму управління ТОВ «Дніпрянка» зможе отримати додаткові кошти для подальшого розвитку підприємства.

Аналогічні розрахунки можливі й по відношенню до зерна озимої пшениці. Основним показником його якості є вміст у ньому білка, в тому числі розчинного білка — клейковини. З його підвищенням є можливість виробити значно більше хлібобулочних виробів, істотно підвищити їх смакові якості, досягти більшого приросту живої маси тварин. У світовій практиці, крім вмісту білка, до важливіших показників якості зерна відносять його натуру, вологість тощо. При заготівлі зерна враховуються і такі показники його якості, як запах, домішки, вади

зерна, консистенція, якість клейковини, життєздатність, зольність, колір, плівчатість. Від якості зерна значною мірою залежить його ціна.

Запропоновані заходи дозволяють одержати більшу економічну вигоду тими підприємствами, які найбільш якісно намагаються удосконалити свою організаційну структуру управління.

Висновки до розділу 3

Формування інноваційного потенціалу у рамках певного виробленого організаційного механізму управління є важливим стратегічним завданням на всіх рівнях управління сільськогосподарського підприємства.

За допомогою запропонованої моделі визначення інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства розраховується інтегральний показник інвестиційної привабливості як функція від часткових оціночних фінансових показників. Він також слугує його рейтинговою оцінкою.

Модель має переваги перед іншими наявними моделями. В ній розрахунок часткових фінансових оціночних показників здійснюється на основі відкритої та загальнодоступної офіційної статистичної інформації – річної фінансової звітності сільськогосподарських підприємств.

Використовується метод експертних оцінок для визначення рівня значущості впливу часткових оціночних фінансових показників на рівень інтегрального показника моделі. Формується науково-обґрунтована обмежена кількість часткових фінансових оціночних показників, що зменшує громіздкість розрахунків та зберігає надійність та точність отриманих результатів. Рейтингова оцінка покращує легкість сприйняття та наочність відображення отриманих результатів, забезпечує для потенційних інвесторів можливість порівняння та динаміки результатів оцінювання. Чим більше значення інтегрального показника інвестиційної привабливості, тим більш інвестиційно-привабливим є досліджуване підприємство, і навпаки.

Економіко-математична модель інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства реалізована на прикладі трьох сільськогосподарських підприємств – ТОВ «Дніпрянка», ТОВ «Зарічний» та ТОВ «Інгулецький». Розраховані значення інтегральних показників інвестиційної привабливості. Проведені розрахунки дають можливість визначення рівнів інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств за ряд років та проведення їх рейтингової оцінки.

Економічне обґрунтування розробки представлено у вигляді схеми структурно-логічної характеристики отримання результатів вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства.

Отримані теоретичні, аналітичні та практичні результати можуть бути використані інвесторами для вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства, а також самим підприємством для упровадження у виробництво наданих рекомендацій з метою підвищення інвестиційної активності та інвестиційної привабливості.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення організаційного механізму управління сільськогосподарського підприємства є забезпечення підвищення якості товарної продукції. Для ТОВ «Дніпрянка» – це насіння соняшнику та озимої пшениці.

У зв'язку зі зростаючими вимогами споживачів до якості товарної продукції перед ТОВ «Дніпрянка» гостро стоїть завдання підвищити рівень урожайності, виростити урожай більш якісних сортів, удосконалити технологію обробки земельних угідь, підвищити кваліфікаційний рівень працівників. Це є основою для зниження собівартості зернових та олійних культур, які вирощує Товариство, та дозволить більш ефективно, без обмежень реалізувати вирощений урожай.

Найважливішим показником якості насіння соняшнику є його олійність. У 2023 році ТОВ «Дніпрянка зібрало насіння соняшнику зі значенням показника олійності, яке перевищило базове значення на 1%. Це є результатом удосконалення організаційного механізму управління, і ТОВ «Дніпрянка» змогло отримати додаткові кошти для подальшого розвитку підприємства

Аналогічні розрахунки можливі й по відношенню до зерна озимої пшениці. Основним показником його якості є вміст у ньому білка, в тому числі розчинного білка – клейковини. З його підвищенням є можливість виробити значно більше хлібобулочних виробів, істотно підвищити їх смакові якості, а у тваринництві – досягти більшого приросту живої маси тварин. Від якості зерна значною мірою залежить його ціна. А це теж додаткові кошти для організації діяльності підприємства.

Запропоновані заходи дозволяють одержати більшу економічну вигоду тими підприємствами, які найбільш якісно намагаються удосконалити свою організаційну структуру управління.

ВИСНОВКИ

В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування організаційного механізму управління, що спроможний забезпечити ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства. Поняття «механізм» в економічному словнику окреслене як «послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-яку дію, явище», або ж «система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності». Механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкта управління.

Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Серед вітчизняних вчених немає однозначного тлумачення змісту поняття «організаційний механізм». В економічній літературі з ним часто ототожнюються поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм», «економічний механізм».

Узагальнюючи все вищевикладене, організаційний механізм можна визначити як систему усіх правил і норм, які циркулюють всередині підприємства, сукупність способів поєднання і забезпечення взаємозв'язаної діяльності функціональних підрозділів підприємства з метою ефективного використання можливостей підприємства на всіх етапах своєї діяльності.

Розрізняють два основних підходи до визначення поняття «механізм»:

- структурно-організаційний підхід, який визначає механізм як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ і процесів;

- структурно-функціональний підхід, який акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але і на його динаміці, реальному

функціонуванні.

Застосування структурно-організаційного підходу дало можливість сформувати комплексний організаційно-економічний механізм управління підприємством як відносно самостійну систему з визначеною структурою, встановленими взаємозв'язками між елементами, проаналізованими їх функціями і здатністю діяти цілеспрямовано з урахуванням їх особливостей.

До елементів комплексного організаційно-економічного механізму управління підприємством відносимо: економічний, організаційний, мотиваційний та правовий

Організаційний механізм управління підприємством – це сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних дій, покликаних організувати ефективну діяльність організації як відкритої виробничо-господарської і соціальної системи, що діє в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Основні елементи організаційної структури управління підприємством – це структурні підрозділи управління на кожному його рівню; склад та структура функцій управління; чисельність працівників для виконання кожної управлінської функції; професійно-кваліфікований склад працівників апарату управління.

Організаційний механізм управління діяльністю підприємства є ефективним тільки за рахунок дотримання принципів відповідності обраній стратегії; відповідності середовищу, в якому вона функціонує; відсутності протиріч між елементами організаційної структури.

Дослідження ефективності організаційного механізму управління підприємством здійснюється на основі критеріїв узгодженості з загальною стратегією розвитку підприємства; внутрішньої збалансованості цілей, напрямів і послідовності здійснення інвестиційної політики; узгодженості з довкіллям; реалізації з урахуванням наявних ресурсів.

Ефективність організаційного механізму визначається показниками рівня раціональності структури організаційного механізму і чіткої регламентації функцій кожного структурного підрозділу; рівня гнучкості структури, тобто швидкої адаптації до нових умов зовнішнього середовища; рівня взаємозв'язку

структур організаційного механізму між собою і характер їх впливу одна на іншу; відсотка інновацій, наявного у самій структурі організаційного механізму; характеру контролю за всіма підсистемами підприємства.

Оцінка ефективності організаційного механізму управління діяльністю в системі підприємств зерно продуктового виробництва, на нашу думку, повинна проводитись комплексно, шляхом одночасного й узгодженого дослідження показників, які відбивають всі аспекти господарської діяльності підприємств виробництва, виявлення й аналізу кількісних і якісних відмінностей отриманих показників від бази порівняння.

Як узагальнюючий показник ефективності підприємств зерно продуктового виробництва пропонується використовувати індекс ефективності.

ТОВ «Дніпрянка» є суб'єктом малого підприємництва та спеціалізується на вирощуванні зернових, зернобобових і технічних культур. Землі, які отримані для обробітку від орендодавців, розташовані у Херсонській та Дніпропетровській областях України.

У результаті аналізу економічного стану сільськогосподарського підприємства ТОВ «Дніпрянка» за результатами вирощування Товариством зернових та технічних культур у 2019–2023 роках видно, що обсяг є нестабільним. Причиною цього насамперед можуть бути зміна площ під посівами зернових та технічних культур, різні кліматичні умови упродовж досліджуваного періоду, військова загроза тощо.

У структурі посівів відображаються зміни пріоритетів орендарів, викликані попитом ринку, бажанням здійснити експериментальні зміни у сівозміні з метою виявлення здатності ґрунтів до більшої родючості, можливості досягти більш ефективної діяльності по вирощуванню продукції рослинництва.

Аналіз показників за досліджуваний період показав позитивну динаміку до збільшення чистого доходу від реалізації продукції, продуктивності праці працівників, зменшення витрат на 1 грн. продукції. Але одночасно збільшилася величина собівартості реалізованої продукції, зменшився обсяг чистого прибутку

та фондоддачі основних засобів, що є негативним фактом діяльності Товариства.

В сучасних умовах господарювання необхідно застосовувати методи дослідження організаційного механізму управління, які дозволили б враховувати вплив на нього факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці дослідження дадуть можливість виявити специфіку, взаємозв'язки, направленість дії факторів на об'єкт управління для визначення інструментів і методів впливу на структурні елементи зерно продуктового виробництва як об'єкта управління з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Вагому роль у розробці організаційного механізму управління підприємства відіграють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на процес виробництва, використання оборотних коштів, організаційну структуру та розвиток підприємства в цілому.

Фактори, виділені нами на основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних вчених, заслуговують на увагу, і їх потрібно враховувати в процесі розробки оновленого організаційного механізму управління підприємством, виходу на міжнародний ринок, підвищення швидкості економічного розвитку, уникнення кризових ситуацій та банкрутства, своєчасної розробки попереджувальних заходів за умов мінливості зовнішнього середовища.

Визначення ключового, домінантного фактора впливу на ефективність організаційного механізму управління – справа непросте. І не випадково дотепер не розроблена методика визначення структури впливу внутрішніх чинників на ефективність господарської діяльності, а відповідно й прибутковість підприємств. Зробити це більш-менш точно неможливо, особливо в землеробстві, у якому на продуктивність та ефективність істотно впливають природно-кліматичні умови.

Показник, в якому акумулюється вплив усіх факторів: природних, економічних, організаційних, господарських на ефективність організаційного механізму управління сільськогосподарським підприємством, – це рентабельність, один із показників прибутковості підприємства.

Рівень рентабельності виробничої діяльності, розрахований в цілому по ТОВ «Дніпрянка», залежить від змін обсягу реалізації, структури реалізованої продукції, її собівартості та середніх цін реалізації.

Аналіз показав, що найбільший позитивний вплив на збільшення прибутку ТОВ «Дніпрянка» здійснює зміна собівартості та структури реалізованої продукції. Її обсяг теж позитивно вплинув на збільшення прибутку.

Рівень рентабельності виробничої діяльності, розрахований в цілому по підприємству, залежить від змін обсягу реалізації, структури реалізованої продукції, її собівартості та середніх цін реалізації.

У ТОВ «Дніпрянка» максимальний вплив на величину рентабельності здійснили ціна, (зменшення рентабельності на 6,559%), собівартість продукції та обсяг її реалізації (збільшення на 1,263% та 0,306% відповідно).

Сучасні умови управління виробництвом, у тому числі й організаційним механізмом управління підприємством, вимагають від учасників цього процесу широкого застосування сучасних методів розв'язання економічних задач за допомогою математики та кібернетики.

Зі створенням організаційного механізму управління підприємством підприємство зможе уникнути негативних соціально-економічних наслідків та забезпечити максимально можливу стійкість підприємства на ринку збуту і отримання максимального результату від ринкової діяльності з мінімальними витратами, що на відміну від усталеного тлумачення організаційного механізму передбачає його формування і реалізацію в системі збуту сільськогосподарської продукції. Саме зазначене поняття у широкому значенні забезпечує комплексність вивчення та розв'язання проблеми функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку.

Формування інноваційного потенціалу у рамках певного виробленого організаційного механізму управління є важливим стратегічним завданням на всіх рівнях управління сільськогосподарського підприємства. За допомогою запропонованої моделі визначення інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства розраховується інтегральний показник

інвестиційної привабливості як функція від часткових оціночних фінансових показників. Він також слугує його рейтинговою оцінкою. Модель має переваги перед іншими наявними моделями. В ній розрахунок часткових фінансових оціночних показників здійснюється на основі відкритої та загальнодоступної офіційної статистичної інформації – річної фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. Використовується метод експертних оцінок для визначення рівня значущості впливу часткових оціночних фінансових показників на рівень інтегрального показника моделі. Формується науково-обґрунтована обмежена кількість часткових фінансових оціночних показників, що зменшує громіздкість розрахунків та зберігає надійність та точність отриманих результатів. Рейтингова оцінка покращує легкість сприйняття та наочність відображення отриманих результатів, забезпечує для потенційних інвесторів можливість порівняння та динаміки результатів оцінювання. Чим більше значення інтегрального показника інвестиційної привабливості, тим більш інвестиційно-привабливим є досліджуване підприємство, і навпаки.

Економіко-математична модель інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства реалізована на прикладі трьох сільськогосподарських підприємств – ТОВ «Дніпрянка», ТОВ «Зарічний» та ТОВ «Інгулецький». Розраховані значення інтегральних показників інвестиційної привабливості. Проведені розрахунки дають можливість визначення рівнів інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств за ряд років та проведення їх рейтингової оцінки. Економічне обґрунтування розробки представлено у вигляді схеми структурно-логічної характеристики отримання результатів вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства.

Отримані теоретичні, аналітичні та практичні результати можуть бути використані інвесторами для вибору найбільш інвестиційно-привабливого підприємства, а також самим підприємством для упровадження у виробництво наданих рекомендацій з метою підвищення інвестиційної активності та інвестиційної привабливості.

У зв'язку зі зростаючими вимогами споживачів до якості товарної продукції перед ТОВ «Дніпрянка» гостро стоїть завдання підвищити рівень урожайності, виростити урожай більш якісних сортів, удосконалити технологію обробки земельних угідь, підвищити кваліфікаційний рівень працівників. Це є основою для зниження собівартості зернових та олійних культур, які вирощує Товариство, та дозволить більш ефективно, без обмежень реалізувати вирощений урожай.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічний словник. URL: http://yandex.ua/yandsearch?text=http%3A%2F%2Fabc.informbureau.com%2Fhtml%2Foicssen_oaaiiue_iaoaieci.html.&clid=1959251&lr=28539&msp=1.
2. Габор В.С. Формування механізму ефективного господарювання сільськогосподарських підприємств // *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 101–104.
3. Грещак М.Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч.посібник / за ред. М.Г. Грещака. К.: КНЕУ, 2011. 228 с
4. Ілляшенко С.М., Біловодська О.А. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2010. 281 с.
5. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі // *Економіка України*. 2007. № 3. С. 60–67.
6. Экономика предприятия: учеб. пособие / под общ. ред. д.э.н. проф. Л.Г. Мельника. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. 632 с.
7. Грузнов І.І. Організаційно-економічні механізми управління. Одеса: Астропрінт, 2000. 292 с.
8. Гавриляк О.О., Миронов Ю.Б. Організаційний механізм управління діяльністю підприємства. URL:<http://kerivnyk.info/2012/04/gavryljak.html>
9. Баластрик Л.О., Транченко Л.В. Проблеми удосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством // *Теоретичні і прикладні питання економіки*. Зб. наук. праць. Вип.7. Київський університет. 2005. С.188–195.
10. Гросул В.А. Соціально-економічна стійкість підприємства: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія. Харків: ХДУХТ, 2007. 303 с
11. Пархомець М.К., Матвійчук М.З. Ціноутворення у підприємствах

агропромислового виробництва: організація та методика: монографія. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 228 с.

12. Дем'яненко С. Особливості формування виробничих витрат і цін на продукцію сільського господарства // *Економіка України*. 2009. №12. С.42–48.

13. Андрійчук В., Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик: навч. посібник. К.: КНЕУ, 1998. 316с.

14. Амбросов В.Я. Фінансова стабілізація розширеного відтворення в аграрному секторі економіки // *Агроінком*. 2007. № 7–8. С. 26–28

15. Бесенюк В.М. Ресурсний потенціал агроформувань у забезпеченні ефективного господарювання // *Економіка: проблеми теорії та практики*. Випуск 193: В 5 т. Том I. Дніпропетровськ: ДНУ, 2014. с. 158–168.

16. Воловик Д.В. Розвиток системи управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств // *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2014. №4 (75).С. 133–136.

17. Крюкова І. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного маркетингового аудиту бізнес-суб'єктів аграрного сектору *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах*: праці між нар. наук.-практ. конф. 2016. С. 135–138.

18. Березіна Л.М. Виробнича функція та ресурсний потенціал аграрних підприємств. // *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК*. Харків: ХНТУСГ. 2006. № 31. С. 64–68.

19. Єресько І.Г. Ресурсний потенціал: сутність і напрямки розвитку // *Економіка і регіони*. 2006. №4 (11). С. 65–69

20. Балабанова Л.В., Бриндіна О.А. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємств: монографія. Донецьк: ДонДУЕ, 2007. 263 с.

21. Жмайлов В.М., Блюмська-Данько К.В. Вплив інноваційного маркетингу на формування товарної політики сільськогосподарського підприємства // *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал. Сер. «Економіка і менеджмент»*. Суми. 2013. Вип. 6(57). С. 90–94.

22. Гунченко О.В. Ресурсний потенціал та умови його формування в сільськогосподарських підприємствах // *Сталий розвиток економіки*. №5. 2011. С. 75–80.
23. Кириленко І. Г., Дем'янчук В.В. Агропромисловий розвиток України – криза невикористаних можливостей // *Економіка АПК*. 2011. №3. С. 16–22.
24. Механізм державної підтримки у сфері сільського господарства необхідно вдосконалювати. Офіційний агропромисловий сайт сільського господарства України. URL: [http:// agroprom-ua.com/articles/287](http://agroprom-ua.com/articles/287)
25. Азізов С.П. Організація виробництва і аграрного бізнесу сільськогосподарських підприємствах: підручник, К.: ІАЕ УААН, 2001. 834 с.
26. Піняга Н.О. Підвищення ефективності використання потенціалу ресурсів підприємств у сучасних умовах господарювання // *Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК*. 2013. № 20 (1). С. 485–488.
27. Месель-Веселяк В.Я. Удосконалення методів оцінки економічної ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах // *Економіка АПК*. 2002. № 8. С. 10–16.
28. Замора О.І. Основні тенденції формування і використання трудових ресурсів // *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №4. С. 85–91
29. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 444 с.,
30. Ульянченко О.В., Євчук Л.А., Гуторова І.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування: монографія. Х., 2011. 340 с.
31. Лебедев К.А. Методические подходы к оценке экономической эффективности производства и реализации зерна // *Економіка харчової промисловості*. 2009. №1. С. 34–37.
32. Калюжна О., Мірошніченко І., Черепньова А. Стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств // *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім.. В.О. Сухомлинського. Економічні*

науки. 2017. №2. С. 17–22.

33. Андрійчук В.Г. Важливі підйоми відродження аграрного бізнесу // *Економіка АПК*. 2015. №4. С. 18.

34. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: вимір масштабів та оцінка переваг і загроз здійснення. // *Економіка АПК*. 2016. №2. С. 8–16.

35. Колесник В.М., Воєнна К.І. Теоретичні підходи до функції менеджменту, його ефективності в системі управління сільськогосподарськими підприємствами // *Економічний простір*, 2013. №71. С. 192–203.

36. Механізм державної підтримки у сфері сільського господарства необхідно вдосконалювати / [Електронний ресурс] / Офіційний агропромисловий сайт сільського господарства України – Режим доступу: [http// agroprom-ua.com/articles/287](http://agroprom.ua.com/articles/287)

37. Корецька С.О. Методологічні аспекти формування ресурсної стратегії підприємства // *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Випуск 4(60). 2012. Серія «Економіка». С. 89–100

38. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Національна економіка. К.: Знання, 2011. 463 с.

39. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року.: матеріали Чотирнадцятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (Київ, 16–17 жовтня 2012 року). Київ, 2012. К.: ННЦ «ІАН», 2013. 762 с.

40. Соколова Р.В., Верясова Г.М., Колісник О.В. Науково-методичні аспекти прийняття рішення щодо вибору найбільш привабливого об'єкта реального інвестування. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія *Економічні науки*. 2019. №2. С. 37–42.

41. Фінансовий аналіз онлайн. URL: <https://www.finalon.com/ru/> (дата звернення 09.11.2024)